

Håndtering af store dyr

Kvæg

Branchearbejdsmiljøudvalget Jord til Bord

Udgiver: BAU Jord til Bord, Jordbrugets Arbejds miljøudvalg

Forfatter: Jan Brøgger Rasmussen, Jannie R. Hattesen, Michael Højholdt, Tormod Overby, Dansk Landbrugsrådgivning

Opsætning: Sekretær Laila Østergaard Friis, Dansk Landbrugsrådgivning

Oplag: 1. udgave, 1. oplag, 150 stk.

Tryk: Dansk Landbrugsrådgivning, Landscentret Kommunikation

Forord

Branchearbejdsmiljøudvalget (BAU) Jord til Bord er sammensat af repræsentanter fra arbejdsmarkedets parter og oprettet i henhold til Arbejdsmiljøloven.

BAU Jord til Bord har blandt andet til opgave at informere og vejlede om arbejdsmiljøforhold.

Jordbrugets Arbejdsmiljøudvalg er et permanent udvalg oprettet under BAU Jord til Bord. Udvalget beskæftiger sig med arbejdsmiljø indenfor brancheområderne: landbrug, skovbrug, gartneri og anlægsgartneri. Udvalgets sammensætning, formål og opgaver fremgår af BAU Jord til Bords hjemmeside www.baujordtilbord.dk.

Denne rapport er udarbejdet for Jordbrugets Arbejdsmiljøudvalg i samarbejde med Dansk Landbrugsrådgivning, Landscentret.

Jordbrugets Arbejdsmiljøudvalg

Indholdsfortegnelse

Forord.....	2
1 Sammen drag og konklusioner	4
1.1 Sammen drag.....	4
1.2 Konklusion.....	5
2 Indledning og baggrund.....	7
2.1 Ulykker og arbejdsbetingede lidelser i landbruget.....	8
2.1.1 Ulykker i landbruget.....	8
2.1.2 Arbejdsbetingede lidelser i landbruget.....	10
2.2 Undersøgelse i Ringkøbing Amt 1992	11
2.3 Forskning og formidling	12
2.4 Produktion og rådgivning.....	13
3 Formål med undersøgelsen.....	17
3.1 Formål og afgrænsning	17
3.2 Mål	17
4 Metode	18
4.1 Viden og erfaring fra faggrupper.....	18
5 Resultater.....	20
5.1 Adfærd – dyr/menneskerelation.....	20
5.2 Behandling af dyr	23
5.3 Flytning af dyr.....	25
5.4 Inventar, teknisk udstyr og indretning	26
5.4.1 Separations- og behandlingsafdeling.....	26
5.4.2 Nye faciliteter som malkeanlæg.....	28
5.4.3 Gangarealer	28
5.4.4 Kælvningsbokse.....	29
5.4.6 Sikkerhedsudstyr.....	31
5.4.7 Sikkerhed ved reparationer	31
5.4.8 Lys- og klimaforhold	31
5.4.9 Bygningsplanlægning	31
5.5 Ledelse, instruktion og træning.....	33
6 Perspektiver og anbefalinger	35
7 Kilder.....	39
8 Bilag.....	40

1 Sammendrag og konklusioner

Nærværende undersøgelse har til formål at belyse eksisterende forhold omkring sikkerhed ved håndtering af store dyr og give anbefalinger til det videre arbejde med at højne sikkerhedsniveauet i landbruget.

Til at varetage udarbejdelse af undersøgelsen har Branchearbejdsmiljøudvalg Jord til Bord nedsat en projektstyregruppe, bestående af repræsentanter fra Fagligt Fælles Forbund 3F samt Gartneri-, Land- og Skovbrugets Arbejdsgivere, der forestår undersøgelsen i samarbejde med Dansk Landbrugsrådgivning, Landscentret. Dansk Landbrugsrådgivning, Landscentret har varetaget den praktiske udførelse af arbejdsopgaverne.

Arbejdet har omfattet inddragelse af statistikker og eksisterende viden på arbejdsmiljøområdet. Der er foretaget en repræsentativ indsamling af erfaringer og viden akkumuleret hos de personalegrupper, som dagligt håndterer store dyr. Disse personalegrupper omfatter arbejdsgivere, driftsledere, unge ansatte, servicepersonale, dyrlæger, rådgivere, leverandører af bygninger og staldinventar og -udstyr samt vognmænd.

De seneste skadesopgørelser viser, at det generelle sikkerhedsniveau i landbruget levner plads til forbedring hvad angår reduktion af skader forårsaget af håndtering af dyr.

Mange af de arbejdsulykker og arbejdslidelser, der er i forbindelse med landbruget, kan direkte relateres til håndteringen af store dyr. Derfor er denne kortlægning af risikoområderne gennemført med forslag til forbedring af disse.

1.1 Sammendrag

Udviklingen mod større besætninger har bevirket, at kvæg er gået fra at være et husdyr, der har været vant til at blive håndteret individuelt, til dyr i større flokke uden tæt daglig menneskelig kontakt. Herved opstår der ikke den samme tillid mellem dyr og mennesker, og dyret vil kunne reagere uforudsigeligt til fare for andre dyr og de, som håndterer dem.

Effektivisering gennem mekanisering kan medføre monotone arbejdsopgaver. Malkning kan sammenlignes med at stå ved et samlebånd. Det er den samme bevægelse malkeren udfører igen og igen under høj koncentration med risiko for spark og uden at bevæge sig ret mange meter eller skifte arbejdsstilling.

Transport af kvæg sker primært ved brug af grime, selvom dyret til dagligt går i løsdrift. Det er uvant for dyrene og kan gøre dem nervøse og uforudsigelige. Gruppen foreslår at etablere drivveje både indvendig og udvendig ved opførelse af nye staldanlæg.

Vejning og klovbeskæring er ikke daglige situationer for dyrene og de oplever derfor situationen som uvant. Det gør dyrene nervøse med forøget risiko for, at personalet kan komme i klemme med f.eks. en hånd eller ben.

Inventar og teknisk udstyr skal indrettes uden risiko for at dyr og personale vil komme til skade. Ved planlægning af nyindretninger og installation af nyt udstyr skal der altid foretages en grundig funktionsgranskning hvor arbejdsmiljø skal inddrages. Mindst med bidrag fra de

aktører, som har viden på området og dermed vil kunne inddrage forskellige hensyn fra starten.

Indkøring af f.eks. en malkerobot vil kræve, at personalet skal håndtere køerne i områder, som ikke er beregnet hertil. Det, at køerne er nervøse ved et helt nyt udstyr, øger samtidig risikoen for personalet. Det samme gælder ved reparationer af teknik og inventar i staldene, hvor fuldstændig afspærring udelades, for at dyrene kan komme til foderbordet på bekostning af sikkerheden for det personale, der kommer i stalden for at udføre et stykke service- eller reparationsarbejde.

Separationsafdeling for insemination eller dyrlægebehandling er ofte noget, der er sparet væk. Er de etableret, er de ofte utilstrækkelige på kapacitet og fiksering, hvorved funktionen ikke bliver optimal. Afdelingen ses også anvendt til andre formål.

I løsdriftsstalde anbefales etableret gode og tilstrækkelige "flugtmuligheder" for personalet, når de går ind til dyrene både ved foderborde, separationsafdelinger med kælle- og sygebokse.

Krav om produktivitet kan give en stresset hverdag blandt både ejere og ansatte. Når en arbejdsopgave skal løses hurtigt kan det til tider blive på bekostning af arbejdssikkerheden. Landmanden er ofte selv en vigtig del af arbejdskraften, hvilket især tidsmæssigt kan konflikte med de ledelsesmæssige opgaver, der følger med at have ansatte.

Elever møder læren om etologi, dyrenes adfærd og velfærd på landbrugsskoler/tekniske skoler i slutningen af 1. skolemodul og for alvor først på 2. skolemodul til faglært landmand. På dette tidspunkt har de allerede været ude og arbejde med dyrene i praksis og dermed tillært sig både gode og dårlige vaner ved håndtering af dyr.

1.2 Konklusion

Der skal sættes ind på mange områder, når sikkerheden skal øges ved håndtering af store husdyr. Det er ikke alene i det daglige arbejde og planlægning af dette. Det er også ved planlægning af nye staldindretninger. Det er i driftsledelsen og det er i den grundlæggende uddannelse og læring på landbrugs- og erhvervsskoler.

At øge sikkerheden er dog ikke kun et spørgsmål om viden men også et spørgsmål om, at ejere, driftsledere, ansatte og servicepersonale har en holdning til sikker adfærd og i praksis udviser denne i udførelse af de forekomne opgaver.

Alle aktører i en husdyrproduktion skal være klar over den rolle og den indflydelse, de har med at sikre et godt og sikkert arbejdsmiljø ved håndtering af dyrene i en moderne kvægproduktion.

Iværksættelse af tiltag målrettet højnelse af sikkerheden vurderes i det væsentlige at kunne rummes inden for følgende tre indsatsområder:

- 1) Læring
- 2) Ledelse
- 3) Fysiske faciliteter

Ved læring forstås tilegnelse af nye kompetencer spændende fra grundlæggende viden om adfærd – dyr/menneske relationer til en god sikkerhedskultur omkring læring af ulykker, nærved-ulykker samt identificering og vurdering af risici.

Ved ledelse forstås i denne sammenhæng evne og vilje hos ledelsen af den enkelte virksomhed til at skabe en god sikkerhedskultur gennem åben involvering af medarbejdere. Dette opnås gennem en konsekvent sikkerheds- og arbejdsmiljøledelse på grundlag af en fastlagt politik på området, som også omfatter den økonomiske vurdering af sikkerheden eller mangel på samme.

Ved fysiske faciliteter forstås, at virksomheden skal opstille arbejdsmiljømæssige og sikkerhedsmæssige krav til leverandører af maskiner og tekniske hjælpemidler. Det skal dække, hvordan der stilles krav til brugsanvisninger og til kontrol og vedligeholdelse af de tekniske anlæg og maskiner efter levering. Gode sikkerhedsløsninger, som kan indarbejdes i maskiner eller inventar, mens det endnu er under konstruktion.

Følgende handlingsplan foreslås herefter gennemført for de tre indsatsområder til forbedring af sikkerhedsniveauet: 2006-2010

- At udvikle internetbaseret undervisningssoftware som basismateriale
- At gennemføre regionalt baserede workshops om arbejdsmiljø- og sikkerhedsledelse
- At landbrugsskoler/tekniske skoler gennemfører sikkerhedsundervisning i håndtering af dyr
- At erhvervsskolerne udbyder sikkerhedsundervisning i håndtering af dyr
- At initiere udvikling af fysiske faciliteter indeholdende tekniske sikkerhedskrav.

Aktiviteter målrettes alle medarbejdergrupper og interessenter, som ejere og driftsledere, medhjælpere og elever, praktiserende dyrlæger, produktionsrådgivere, bygningsrådgivere og arbejdsmiljøkonsulenter, fabrikanter af udstyr og inventar, entreprenører og private rådgivere samt landbrugsskoler og erhvervsskoler.

Aktiviteterne skal medvirke til sikring af, at antallet af anmeldte arbejdsskader nedbringes, mindst til niveauet for den fælles målsætning for 2010, i relation til håndtering af dyr.

2 Indledning og baggrund

Arbejdstilsynets opgørelser for ulykker og arbejdsbetingede lidelser i landbruget angiver, at udførelse af arbejdsopgaver i landbrugsproduktionen er årsag til mange knoglebrud, forstuvninger og andre lidelser på bevægeapparatet. Der har gennem en årrække været tendens til reduktion i antallet af arbejdsskader, men denne tendens er nu stagnerende.

Da mange arbejdsskader direkte kan relateres til arbejdsopgaver i relation til håndtering af store dyr, har Branchearbejdsmiljørådet Jord til Bord (herefter BAR Jord til Bord) gennemført en kortlægning af risikoområderne ved håndtering af store dyr.

Nærværende undersøgelse omhandler de risikofaktorer og mulige løsninger, der er relateret til arbejdsopgaver og rutiner ved håndtering af kvæg. Undersøgelsen har således til formål, at skabe et korrekt og rigtigt grundlag for at iværksætte fremadrettede tiltag, der kan medvirke til en væsentlig reduktion i antallet af skader som følge af håndtering af store dyr – kvæg.

Anbefalingerne i rapporten skal ses i forhold til det sikkerhedsniveau, der vurderes acceptabelt eller realistisk opnåeligt samt i øvrigt følger god praksis. Branchen opfordrer derfor til at sætte mål på forbedringen af arbejdssikkerheden for hvert af de relevante områder samt for de enkelte grupper af aktører som er beskrevet i rapporten.

Til at varetage udarbejdelse af undersøgelsen vedrørende håndtering af store dyr, har BAU Jord til Bord nedsat en projektstyregruppe bestående af repræsentanter fra Fagligt Fælles Forbund, 3F samt Gartneri, Land- og Skovbrugets Arbejdsgivere, der har forestået undersøgelsen i samarbejde med Dansk Landbrugsrådgivning, Landscentret. Dansk Landbrugsrådgivning, Landscentret har varetaget den praktiske udførelse af arbejdsopgaverne.

Som led i undersøgelsen er der etableret en fokusgruppe, som bidrager til at belyse risici, udfordringer og forbedringsmuligheder ved håndtering af kvæg i danske produktionsbrug. Fokusgruppen består af repræsentanter for arbejdsgivere og ansatte i kvægproduktionen, repræsentanter fra inventar- og servicebranchen, rådgivere samt praktiserende dyrlæger m.fl.

Projektstyregruppen vil gerne takke de personer, der har gjort det muligt at gennemføre undersøgelsen. En stor tak skal især gives til deltagerne i fokusgruppen, som i høj grad har været medvirkende til, at risikobilledet er blevet såvel omfattende som nuanceret.

Den foreliggende rapport er opdelt i to hovedbestanddele – dels en skriftlig afrapportering med fortolkning af statistikker, eksisterende undersøgelser og fokusgruppens arbejde, dels en bilagssamling.

Rapportens kapitel 2 præsenterer eksisterende ulykkes- og skadesstatistikker, eksisterende undersøgelser og de involverede aktører på området.

Kapitel 3 og 4 omhandler undersøgelsens formål og afgrænsning samt de anvendte metoder.

I kapitel 5 præsenteres en samlet beskrivelse af resultaterne fra undersøgelsen. Her er der desuden foretaget en indbyrdes sammenligning mellem de forskellige faggrupper med særligt fokus på de praktiske aktører i kvægbruget.

I kapitel 6 diskuteres og perspektiveres de detaljerede resultater, herunder anbefalinger til fremtidige indsatsområder med hensyn til forebyggelse af arbejdsskader i relation til håndtering af store dyr.

I undersøgelsens bilagsdel findes program, spørgeskemaer anvendt i undersøgelsen samt referater fra gruppe- og plenumdiskussioner fra temadagen.

Rapporten er udarbejdet af konsulent, cand. agro. Jannie Rodenberg Hattesen, landskonsulent, Jan Brøgger Rasmussen og arbejdsmiljøkonsulent Tormod Overby, Dansk Landbrugsrådgivning, Landscentret.

Seniorforsker Christian C. Krohn og seniorforsker Lene Munksgaard, Danmarks JordbrugsForskning, Forskningscenter Foulum, har læst og kommenteret rapporten.

2.1 Ulykker og arbejdsbetingede lidelser i landbruget

Nedenstående opgørelse er baseret på Arbejdstilsynets årsopgørelse 2005 over anmeldte arbejdsskader i perioden 2000 - 2005. Disse er suppleret med nøgletal fra www.at.dk på branche 42 – landbrug.

Afsnittet afrundes med henvisning til den seneste større undersøgelse af ulykkerne i landbruget. Denne undersøgelse blev gennemført i Ringkøbing Amt i 1992 – 1994, hvor alle ulykker blev registreret og analyseret for at opnå et dybere kendskab til ulykkernes årsager.

2.1.1 Ulykker i landbruget

Dødsulykker

Der blev i 2004 registreret to dødsfald som følge af arbejdsulykker i landbruget. Det er det laveste antal dødsulykker, der nogen sinde er registreret. I 2005 var antallet oppe på fire dødsfald.

Andre ulykker

For ulykkesåret 2005 blev der registreret 415 ulykker mod 455 ulykker i 2004, og 358 ulykker i 2003. Det betyder, at det gennemsnitlige antal anmeldelser af skader ligger på samme niveau inden for de tre år, hvilket ikke tilfredsstillende et ønske om en fortsat reduktion i ulykkesfrekvensen.

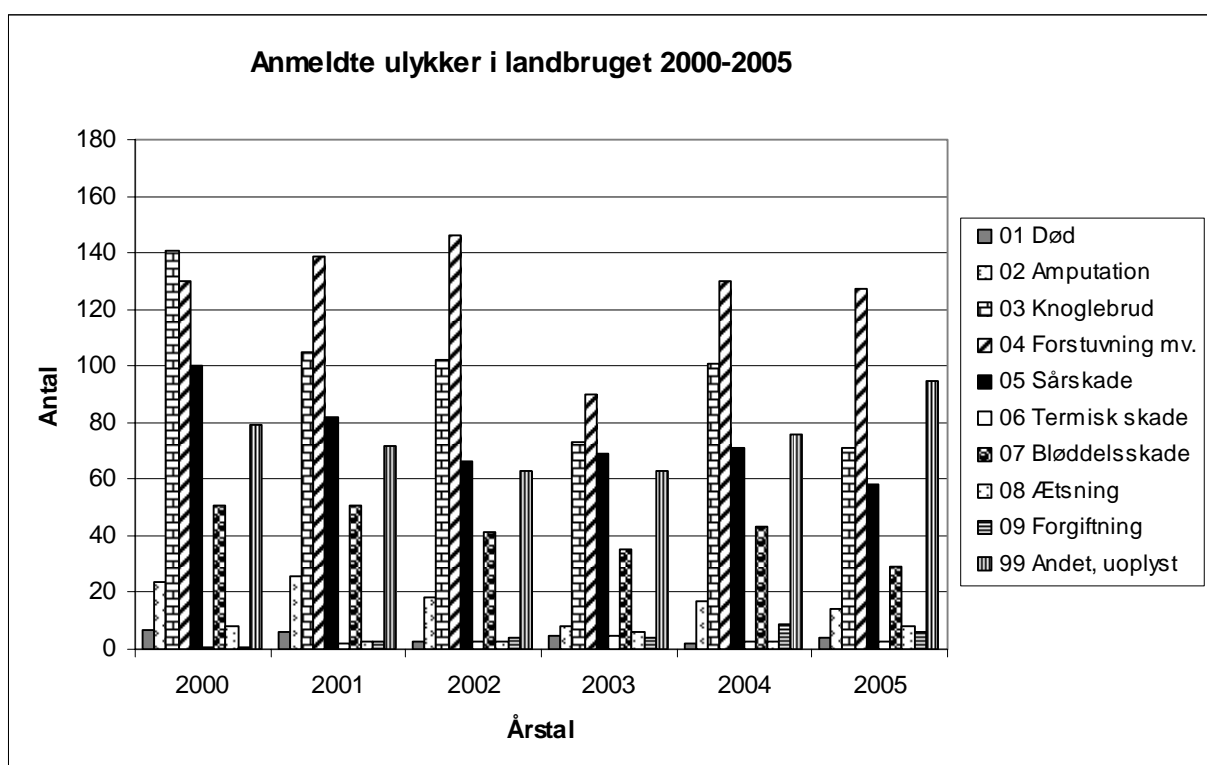
Arbejdsmarkedets parter har indgået en aftale om en fælles indsats for at opnå et markant fald i arbejdsulykker og særligt i de alvorlige ulykker. Denne målsætning er for de kommende fem år frem til 2010 en reduktion på 20 % i de alvorlige ulykker. Beskæftigelsesministeren har godkendt aftalen.

Forekomsten af forstuvninger og forstrækninger ligger på samme høje niveau i 2004 og 2005, og udgør henholdsvis 29 % og 31 % af de anmeldte skader. Ulykker, der medfører knoglebrud, er lidt faldende i perioden og udgjorde i 2004 22 % og i 2005 17 % af de anmeldte skader, hvilket vurderes at være et for højt niveau. Sårskader og bløddelsskader udgør samlet 21 % i 2005.

Tabel 2.1.1 Anmeldte ulykker i landbruget i perioden 2000 - 2005

Skadetype	2000	2001	2002	2003	2004	2005
01 Død	7	6	3	5	2	4
02 Amputation	24	26	18	8	17	14
03 Knoglebrud	141	105	102	73	101	71
04 Forstuvning mv.	130	139	146	90	130	127
05 Sårskade	100	82	66	69	71	58
06 Termisk skade	1	2	3	5	3	3
07 Bløddelsskade	51	51	41	35	43	29
08 Ætsning	8	3	3	6	3	8
09 Forgiftning	1	3	4	4	9	6
99 Andet, uoplyst	79	72	63	63	76	95
I alt	542	489	449	358	455	415

Kilde: Arbejdstilsynets årsopgørelse 2005 over anmeldte arbejdsskader.

Figur 2.1.1 Anmeldte ulykker i landbruget i perioden 2000 – 2005

Kilde: Arbejdstilsynets årsopgørelse 2005 over anmeldte arbejdsskader.

2.1.2 Arbejdsbetingede lidelser i landbruget

Inden for de anmeldte arbejdsbetingede lidelser, skyldes 31 % hørenedsættelse og 31 % lidelser på bevægeapparatet. Særligt for hørenedsættelse gælder det, at denne lidelse er mere udbredt i landbruget end i andre brancher.

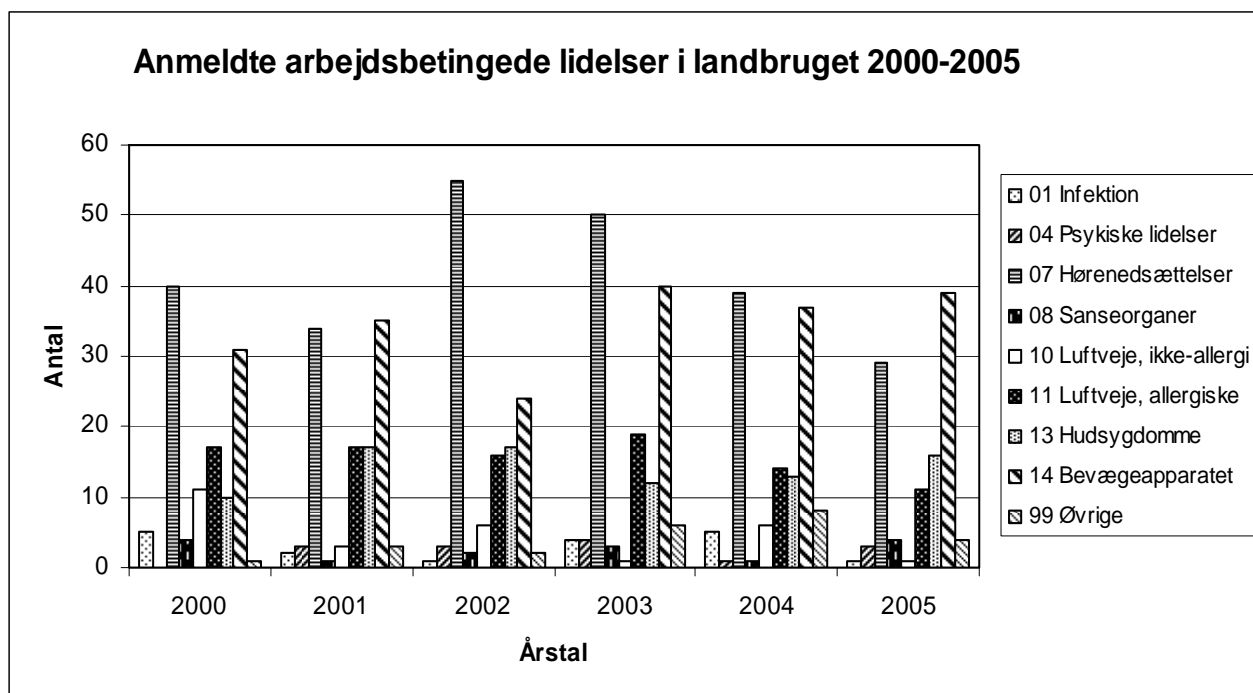
Allergi og luftvejssygdomme andrager totalt 12 % af de registrerede lidelser. For de nævnte områder har fordelingen været nogenlunde konstant inden for perioden.

Givet en målsætning om et årligt fald i antallet af arbejdsbetingede lidelser, er der tale om en utilfredsstillende udvikling.

Tabel 2.1.2 Anmeldte arbejdsbetingede lidelser i landbruget i perioden 2000 til 2005

Anmeldte lidelser	2000	2001	2002	2003	2004	2005
01 Infektion	5	2	1	4	5	1
04 Psykiske lidelser	0	3	3	4	1	3
07 Hørenedsættelser	40	34	55	50	39	29
08 Sanseorganer	4	1	2	3	1	4
10 Luftveje, ikke-allergi	11	3	6	1	6	1
11 Luftveje, allergiske	17	17	16	19	14	11
13 Hudsygdomme	10	17	17	12	13	16
14 Bevægeapparatet	31	35	24	40	37	39
99 Øvrige	1	3	2	6	8	4
I alt	119	115	126	139	124	108

Kilde: Arbejdstilsynets årsopgørelse 2005

Figur 2.1.2 Antal anmeldte lidelser i landbruget 2000-2005

Kilde: Arbejdstilsynets årsopgørelse 2005

2.2 Undersøgelse i Ringkøbing Amt 1992

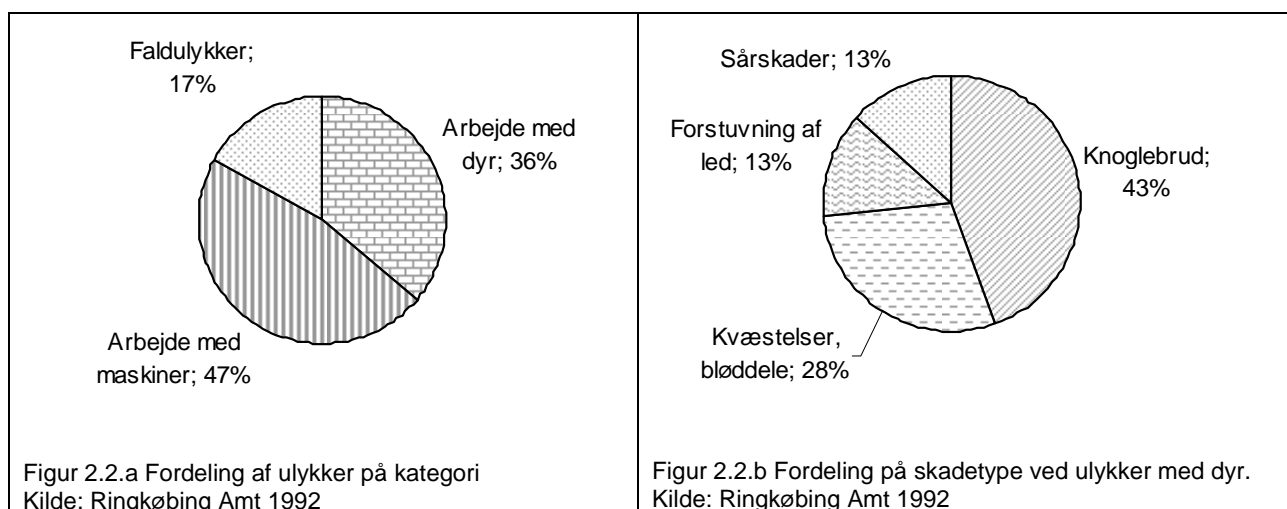
Arbejdsmedicinsk Klinik ved Herning Centralsygehus undersøgte forekomsten af arbejdsulykker i landbruget i Ringkøbing Amt i 1992. Resultaterne fra denne undersøgelse var ikke opløftende.

På trods af, at undersøgelsen er af ældre dato, og der er sket en lang række forbedringer på området siden da, giver undersøgelsen fortsat et retvisende billede af skadesmønstret.

Undersøgelsen viser, at arbejde med dyr var årsag til 36 % af alle forekomne ulykker, og den andel er ikke blevet mindre i den mellemliggende periode.

Undersøgelse fastslog også, at de fleste ulykker forekom i forbindelse med arbejde med kvæg. Desuden er det kendt fra blandt andet projektet "Arbejds miljø for unge i landbruget 2002", at der forekommer en del mindre forstuvninger af bevægeapparatet, fingre og ben, som ikke registreres, da de ikke fører til fravær fra arbejdet ud over en dags varighed.

Undersøgelsen fra Ringkøbing Amt opgjorde skadesforekomsten på følgende kategorier:

Undersøgelsen konkluderede, at en hyppig årsag til de mange skader i forbindelse med håndtering af dyr er, at dyrene ikke altid opfører sig som forventet.

Ulykkerne sker desuden ofte ved flytning, hvor de involverede personer udsættes for klemning mellem dyr og væg og / eller inventar. I undersøgelsen blev der registreret en overvægt i antallet af knoglebrud i forhold til skadesmønstret i andre brancher.

Undersøgelsen viste desuden, at unge er de mest udsatte for skader og lidelser relateret til landbrugsproduktionen. Der skete tre gange så mange ulykker blandt 15 - til 29-årige, som blandt 30 - til 69-årige. Dette kan skyldes manglende erfaring, ungdommeligt hovmod og en tendens til at lade de yngre medarbejdere klare de manuelt mest krævende opgaver.

I undersøgelsen blev der desuden registreret en variation i forhold til årstid, hvor omfanget af ulykker var størst i efterårsperioden. Det var bemærkelsesværdigt, at næsten dobbelt så mange ulykker fandt sted i årets anden halvdel i forhold til første halvdel. Denne fordeling kan skyldes travlhed og uopmærksomhed, som følge af lange og til tider meget stressede arbejdsperioder.

2.3 Forskning og formidling

Danmarks JordbrugsForskning bidrager med specifik viden, i denne sammenhæng særligt i relation til dyrevelfærd og til interaktioner mellem dyr og mennesker.

Århus Universitet, Arbejdsmedicinsk Klinik har udført forskningsopgaver primært med relation til støv og støj samt ulykker.

Arbejdstilsynet har udgivet vejledninger og anvisning på brug af tekniske hjælpemidler, der også anvendes på svineområdet.

BAU Jord til Bord udarbejder branchevejledninger, bl.a. sikkerhedshåndbog for landbrug og maskinstationer og formidler viden om arbejdsmiljø.

Dansk Landbrugsrådgivning, Landscentret producerer og formidler faglig viden om kvægproduktion i form af FarmTest, herunder indretning af stalde og produktionssystemer i relation til funktion, arbejdsmiljø og arbejdssikkerhed.

Den direkte rådgivning og kommunikation med de enkelte landbrug sker primært gennem landbrugscentrene. Landscentret har en stigende aktivitet på specialrådgivning direkte til producenterne.

	Forskning	Formidling	Rådgivning	Produktudvikling	Test og afprøvning
Danmarks JordbrugsForskning	■				
Arbejdstilsynet		■	■		
BAR Jord til Bord		■	■	■	
Arbejdsmedicinsk klinik	■		■		
Dansk Landbrugsrådgivning		■	■	■	■

Figur 2.3 Illustration af ressourcer og tilgængelig viden.

2.4 Produktion og rådgivning

Producenter

Der er i dag ca. 5.500 mælkeproducenter, ca. 650 producenter af slagtekalve samt ca. 10.000 producenter af kødkvæg.

Slagtekalveproducenter er enten meget specialiserede med store besætninger, eller små produktioner med karakter af hobbybrug.

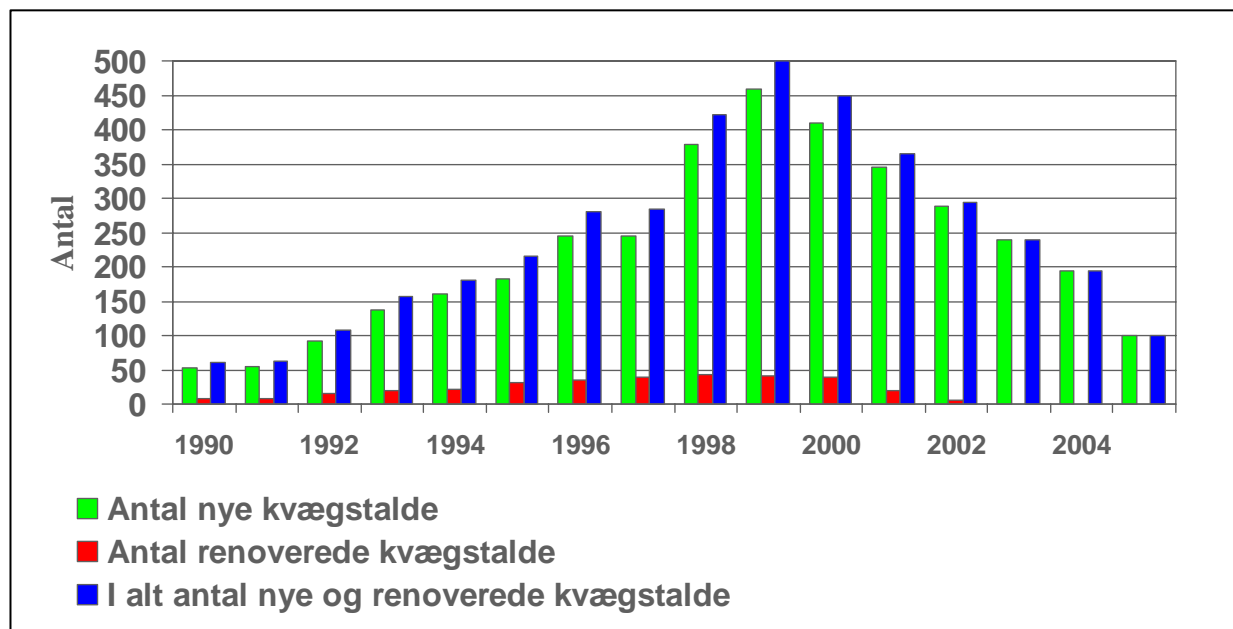
Det vurderes, at ca. 200 producenter står for hovedparten af produktionen, der således vil være den primære målgruppe indenfor slagtekalve.

Ligeledes findes der kun få producenter af kødkvæg, som har dette som primær erhverv. Hovedparten af bedrifterne med kødkvæg har derfor også karakter af hobbybrug.

Det gælder både for slagtekalve- og kødkvægsproducenter, at bedrifterne drives af ejeren alene eller med medhjælp i afgrænsede perioder.

Bedrifter med mælkeproduktion er blevet væsentligt større indenfor de seneste fem år. For få år siden var den gennemsnitlige bedriftsstørrelse 50 malkekøer, mens den i dag med i alt 560.000 malkekøer er vokset til ca. 100 malkekøer i gennemsnit. En typisk større kvægbedrift har i dag 150-300 malkekøer og en til fire medarbejdere.

Malkekøerne er flyttet fra den traditionelle bindestald til løsdriftssystemer, hvor alle dyrene er løsgående. I nedenstående figur er vist antallet af nye stalde bygget pr. år fra 1990-2005.

Figur 2.4 Antal nye kvægstalde i DK 1990-2004

Virksomhedsejere

I forbindelse med udvikling af bedrifterne er landmændene afhængige af den teknologi, der er tilgængelig på markedet. Det medfører en risiko for u hensigtsmæssige investeringer i nyt inventar eller andet teknisk udstyr, hvor hensynet til arbejdssikkerhed og arbejdsmiljø ikke er tidssvarende.

Som arbejdsgiver er kvægproducenten ansvarlig for sikkerhed og arbejdsmiljøet på bedriften. Det er af stor betydning, at ledelsen er bevidst om dette ansvar og agerer derefter.

Driftsledere

Driftslederne fungerer som arbejdsgiverens repræsentant overfor medhjælpere og elever og er som sådan medansvarlig i forhold til effektivering af virksomhedens politik på området.

Medhjælpere og elever

Unge ansatte i landbruget er ikke forskellige fra andre unge i samfundet. Den unge uerfarne arbejdskraft kan ikke identificere samme risici i en given arbejdssituation, som arbejdsgiveren og den mere erfarne medarbejder kan. Dette bekræftes af, at særligt de unge pådrager sig mange skader.

Antallet af praktikpladser i landbruget, der besættes med udenlandsk arbejdskraft, er stadig stigende. Derfor er behovet for uddannelse, instruktion og arbejdsmiljøledelse fortsat stigende.

Agroindustri

Der er i dag to dominerende fabrikker af inventar til kvægstalde, samt en række mindre og mellemstore producenter, hvoraf enkelte kun opererer i dele af landet.

Der er tre dominerende fabrikker af malkeudstyr, samt en til to fabrikker med meget begrænset markedsandel. De to af de tre dominerende fabrikker af malkeanlæg er danske producenter.

Der findes fem fabrikker af Automatiske Malkesystemer (AMS), hvoraf to fabrikker er dominerende. Alle fabrikker af AMS er produceret i udlandet, dog er den ene udenlandske producent ejet af et dansk firma.

De vigtigste parametre for kvægproducenternes valg af teknisk udstyr og inventar er driftssikkerhed og pris, ligesom positive testresultater fra FarmTest er afgørende. Betjeningsvenlighed og sikkerhed har derimod væsentligt mindre betydning. Det betyder, at design og udvikling af inventar og teknisk udstyr med høj brugervenlighed og sikkerhed ikke har aktørernes største bevågenhed.

Dansk Landbrugsrådgivning

Dansk Landbrugsrådgivning (DLBR) udfører rådgivning på alle områder i relation til planlægning og projektering af nye staldbyggerier, produktionsrådgivning samt rådgivning omkring ledelse og ansættelsesforhold.

Produktionsrådgiverne

Produktionsrådgiverne indsats er primært fokuseret på optimering af produktionens output, herunder optimale foderplaner, reproduktion, sundhed med videre. Produktionsrådgiverne har en bred kontakt med såvel ejer, driftsleder og medhjælpere/elever. Denne kontakt skal udnyttes bedre i relation til rådgivning omkring arbejdsmiljø og sikkerhed.

Bygningsrådgiverne

Bygningsrådgiverne fokuserer primært på funktion, produktionssikkerhed og logistik, samt lovkrav i forhold til myndighedsbehandling og påvirkning af det omgivende miljø.

Der er et stort potentiale for i højere grad at øge arbejdssikkerheden i nye staldbyggerier. Dette forudsætter direkte information og efteruddannelse overfor denne gruppe rådgivere.

Arbejdsmiljøkonsulenter

Arbejdsmiljøkonsulenterne besøger mange landbrug med det primære formål at rådgive omkring implementering af formelle og materielle arbejdsmiljøregler i relation til at sikre et godt arbejdsmiljø.

Med den viden og erfaring arbejdsmiljøkonsulenterne besidder, har denne gruppe gode forudsætninger for at spille en central rolle i den rådgivning, der skal medvirke til at hæve det generelle sikkerhedsniveau på bedrifterne.

Praktiserende dyrlæger

De praktiserende dyrlæger er den rådgivergruppe, der kommer hyppigst i besætningerne, idet flere producenter indgår lovpligtige rådgivningsaftaler med faste besætningsbesøg for medicinering af besætningerne. Faggruppen besidder en stor viden om dyrs adfærd; en dog hidtil forholdsvis uudnyttet ekspertise.

Private rådgivere

Desuden findes der en række private rådgivere samt konsulenter ansat hos totalentreprenører, der har specialiseret sig i staldbyggeri. Disse konsulenter er meget fokuserede på kendte, afprøvede og produktionssikre løsninger og fokuserer stort set ikke på arbejdsmiljø og sikkerhed.

Inseminører

Inseminører har deres daglige gang i de fleste større besætninger. Inseminering burde være en sikker og hurtig arbejdsproces, men desværre er uhensigtsmæssige arbejdsstillinger og dårlige arbejdsforhold årsag til mange skader hos denne faggruppe.

Klovbeskærer

Klovbeskærer kommer med jævne mellemrum for at behandle en mindre gruppe køer, samt typisk to til tre gange årligt for at klovbeskære hele besætningen. Ved klovbeskæring af større besætninger er der tale om adskillige timers uafbrudt arbejde, der stiller de største krav til sikkert udstyr og veltilrettelagte arbejdsrutiner.

Entreprenører

Markedet for nyopførelse af stalde domineres af en enkelt større totalentreprenør, som er trendsætter sammen med 8-10 mellemstore totalentreprenører.

Såfremt arbejdsmiljø og sikkerhed skal tænkes ind i byggeriet, er det disse ca. 10 virksomheder, der skal sættes ind overfor.

De mere traditionelle håndværksmestre og underleverandører gennemfører typisk mindre bygningsopgaver, reparationer eller agerer som underentreprenører for totalentreprenørerne. Deres rolle er dermed af mindre betydning i udvikling af arbejdsmiljøet i landbruget.

Arbejdstilsynet

Arbejdstilsynet er den danske myndighed på arbejdsmiljøområdet. Arbejdstilsynet medvirker til et sikkert, sundt og udviklende arbejdsmiljø ved effektivt tilsyn, målrettet regulering og information.

Arbejdstilsynet fokuserer på de væsentligste arbejdsmiljøproblemer og retter indsatsen mod virksomheder med et belastende arbejdsmiljø.

Med mange geografisk spredte landbrugsvirksomheder med relativ få ansatte, er det en udfordring at holde samme høje faglige standard i tilsynet over hele landet.

BAU Jord til Bord

BAU Jord til Bord, sammensat af repræsentanter fra arbejdsmarkedets parter, gennemfører en række aktiviteter til forbedring af arbejdsmiljøet i landbruget mod målrettede, identificerbare problemområder.

Projekterne vurderes som værende meget nyttige, da BAU Jord til Bord stort set er de eneste, der udfører rene arbejdsmiljøprojekter til gavn for alle, som er beskæftiget i landbruget. Der er tale om projekter, som uden denne samarbejdsform næppe ville blive iværksat.

3 Formål med undersøgelsen

3.1 Formål og afgrænsning

Formålet med undersøgelsen er at fremskaffe viden om, hvor der optræder specifikke problemer i relation til håndtering og flytning af store dyr enkeltvis og i flokke og at tilvejebringe grundlag for at give anbefalinger til en indsats.

Denne viden skal bringes i anvendelse med henblik på at forbedre arbejdssikkerheden for alle, der håndterer store dyr inden for landbruget.

3.2 Mål

At identificere såvel positive som negative sikkerhedsforhold ved håndtering af kvæg, og udarbejde en afrapportering, der indeholder risikobeskrivelser - og vurderinger.

Afrapporteringen vil således give grundlag for at prioritere og målrette en fokuseret indsats til nedbringelse af antallet af ulykker opstået ved håndtering af kvæg.

4 Metode

For at løse opgaven er følgende midler taget i brug:

- Inddragelse af statistikker og eksisterende viden på arbejdsmiljøområdet skal sikre en tilfredsstillende afdækning af problemområderne. Præsentation af statistikker og viden er foretaget i denne rapports kapitel 2.
- Som en særlig indsats er der foretaget en repræsentativ indsamling af erfaringer og viden akkumuleret hos de personalegrupper, som dagligt arbejder med kvæg. Disse personalegrupper omfatter arbejdsgivere, driftsledere, unge ansatte, servicefolk, inseminører, klovbeskærere, dyrlæger, rådgivere, leverandører af bygninger og staldinventar og -udstyr samt vognmænd.
- Denne metode med at benytte fokusgrupper blev valgt for at skabe et forum, hvor alle interessenter indenfor kvægproduktionen kunne diskutere arbejdsmiljø og sikkerhed. Sammensætning af skiftende grupper hen over dagen medførte gennemdiskuterede og velovervejede udsagn til det videre arbejde. Svagheden ved fremgangsmåden er, at konklusionerne baseres på udsagn fra de 28 deltagere i fokusrødet. Dette er imødegået ved en repræsentativ sammensætning af mødedeltagerne sammen med at mødet have deltagere fra hele spektret.

4.1 Viden og erfaring fra faggrupper

Indsamling af viden og erfaring er løst ved afholdelse af en temadag for fokusgruppen med deltagelse af arbejdsgivere, driftsledere, unge ansatte, servicefolk, inseminører, klovbeskærere, dyrlæger, rådgivere, leverandører af bygninger og staldinventar og -udstyr samt vognmænd.

Fokusgruppen blev inviteret ud fra en bruttoliste, som blev udarbejdet af Dansk Landbrugsrådgivning, Landscentret og Danmarks JordbrugsForskning. Fortegnelse over de inviterede personer findes i bilagssamlingen.

Ved udvælgelse af landmænd blev der lagt vægt på at få repræsenteret så bred en gruppe som muligt. Det vil sige fra bedrifter med utidssvarende indretning og en enkelt ansat, til meget store og moderne bedrifter med fire til seks ansatte.

De inviterede dyrlæger var udelukkende fagdyrlæger.

Leverandører og fabrikanter af teknisk udstyr og inventar var valgt ud således, at deres produktsortiment repræsenterede de væsentligste hovedtyper på markedet.

Temadagen omfattede en kort præsentation af undersøgelsens formål, ulykkesstatistik, en gennemgang af mulige problemstillinger og særligt problematiske arbejdsopgaver i kvægproduktionen og efterfølgende diskussion i grupper.

Diskussioner i de fagspecifikke grupper blev prioriteret med henblik på at få opsamlet netop de erfaringer, som vejer tungest for hver enkelt faggruppe.

De overordnede spørgsmål var følgende:

- *Hvilke risikoområder og ulykkesformer ser du som de mest påtrængende i arbejdet med kvæg?*
- *Hvilke tiltag kan sikre, at man i den moderne kvægproduktion har et rigtig godt og sikkert fysisk arbejdsmiljø?*
- *Hvordan skal vi eksempelvis prioritere indsatsområder, så vi bruger tiden på de rigtige sikkerhedsopgaver og løser dem i tide og i den bedst mulige rækkefølge?*

For at gøre gruppearbejdet konkret var grupperne forsynet med en række specifikke faglige spørgsmål. Disse er vedlagt i rapportens bilagsdel.

Gruppearbejdets første del blev afsluttet med udvælgelse af særligt vigtige indsatsområder på baggrund af gruppens diskussioner, og resultaterne fremlagt i plenum. Et indlæg i plenum satte dernæst fokus på emner som hyppigste skadesårsager, risikoanalyse og -vurdering samt uddannelse og træning i samspejlet mellem personalet og dyrene i de fysiske forhold.

Fokusgruppen blev efterfølgende opdelt i grupper på tværs af fagskel, sådan at en eller flere repræsentanter fra hver faggruppe mødte deltagere fra de andre faggrupper med henblik på at beskrive løsningsforslag, der kan medvirke til at løse problemer for flere faggrupper – uden samtidig at medføre arbejdsmiljøproblemer for andre faggrupper. Denne dynamiske gruppeinddeling gav anledning til mange konstruktive kommentarer og udsagn til det videre arbejde i projektet.

Fokusgruppen blev til slut samlet til fælles fremlæggelse for derefter at diskutere resultaterne fra gruppearbejderne og medvirke til at udpege indsatsområder som anbefaling til opfølgning på undersøgelsen.

Den udviklende dialog, som var fremherskende på temadagen, vurderes at give udsagn af en faglig og praktisk høj værdi, og må antages at være medvirkende årsag til, at fokusgruppemødet opnåede særdeles god evaluering af de deltagende gæster.

Temadagens program og evaluering er vedlagt i bilagssamlingen.

I det følgende kapitel 5 gives en præsentation af de udsagn, som blev givet på temadagen. Da enhver gennemskrivning og gruppering af udsagn indebærer en fortolkning, er de indsamlede udsagn desuden vedlagt i uredigeret form i rapportens bilagsdel.

5 Resultater

I dette afsnit behandles erfaringerne fra temadagen ved perspektivering af udsagn fra deltagerne i forhold til den viden der i øvrigt er tilgængelig på området.

Resultaterne behandles under følgende fem overskrifter:

- Adfærd – dyr/menneskerelation
- Behandling af dyr
- Flytning af dyr
- Inventar, teknisk udstyr og indretning
- Arbejdsmiljøledelse, instruktion og træning

5.1 Adfærd – dyr/menneskerelation

Strukturændringer i landbruget har medført større besætninger med løsgående dyr og færre mandetimer pr. ko. Kvæg er gået fra at være et hyppigt håndteret husdyr, til dyr, der lever i flokke og ikke har tæt, daglig menneskelig kontakt.

Samtidig har personalet mindre erfaring med adfærdsmønstret hos den enkelte ko. Førhen kendte personalet hver enkelt dyr, men i de nuværende store besætninger er det umuligt.

Koen er tryk ved kontakten med mennesker og kigger nysgerrigt på fotografen

Foto: Jens Tønnesen, Dansk Landbrugs Medier

Personalets adfærd ved kontakt til kvæg skal være venlig, konsekvent og forudsigelig samt foregå på kvægets præmisser.

Kvæget skal kunne se, høre og snuse. Kontakten mellem personale og kvæg bør starte fra kalvens første levedage. Herved opbygges tillid mellem dyr og mennesker, og dyret vil være tryk ved den daglige håndtering.

Trykke dyr handler sjældnere uforudsigeligt, og dermed reduceres risikoen for skader for de personer, der færdes iblandt dem.

Når køerne bliver separeret fra den øvrige flok, ved eksempelvis goldning eller ved tilbageholdelse af mælk (medicinbehandling), flyttes de i nogle besætninger til et separat staldsystem som for eksempel en ældre bindestald.

Nye omgivelser og isolation fra flokken medfører stress, og dermed også en øget risiko for uforudsigelige fysiske reaktioner hos dyret som for eksempel forsøg på at vende tilbage til flokken eller voldsomme bevægelser for at undvige fiksering.

Koen er separeret fra de øvrige og står alene i bindestald

Foto: Jens Tønnesen, Dansk Landbrugs Medier

Hovedparten af det danske kvæg går i løsdriftssystemer, og er således i et naturligt miljø for flokdyr. Løsdriftssystemet er en god opstaldningsmåde, og dyrene er rolige, når de færdes i vant omgivelser. Men de kan blive nervøse, når mennesker blander sig i flokken, for eksempel når en ko skal fanges og opbindes. Hvis de er vant til menneskelig kontakt vil denne arbejdsoperation være mindre stressende for dyrene.

Omvendt kan meget tamme dyr og nysgerrige dyr dog også være en belastning i de daglige arbejdsrutiner. Dyrene kan blive så trygge, at de ikke flytter sig for maskiner eller personale.

Er kvæget ikke fra kalv vænnet til mennesker, kan der opstå farlige situationer, når kvierne indsættes i produktionen. Det gælder både kvier, der indsættes i kostalden, men også tyre, der skal bruges i avlen og som derfor flyttes til tyrestation.

Kalven lærer at drikke

Foto: Dansk Landbrugsrådgivning

Dyrenes adfærd, især temperamentet, er betinget af miljø og afstamning og påvirkes, som tidligere beskrevet, af opstaldningsmetode og især personalets egen adfærd.

Dog blev det også nævnt, at udefra kommende påvirkninger som for eksempel støjende maskiner eller tordenvejr, ligeledes kan medføre farlige situationer som følge af nervøse reaktioner i kvægflokken.

Køerne her ser meget tillidsfulde ud, men en pludselig forskrækkelse kan medføre en farlig situation

Foto: Jens Tønnesen, Dansk Landbrugs Medier

Sammendrag

- Kvæg holdes i løsdrift, og kvægets naturlige adfærd som flokdyr kommer til udtryk.
- Personalet skal have viden om flokdyrs naturlige adfærd og reaktionsmønstre.
- Personalet skal bevæge sig roligt, forudsigeligt og uden høje anråb.
- Kvæg skal vænnes til menneskelig kontakt fra de første levedage.
- Et godt staldmiljø skabes ved personalets adfærd på kvægets præmisser.
- Separation af enkelt dyr bør være kortvarig og i nærheden af andre dyr.

5.2 Behandling af dyr

Behandling af kvæg omfatter blandt andet hjælp ved kælvning, afhorning, inseminering, øremærkning, vejning, vaccination, malkning og klovbeskæring.

Behandlinger opleves til tider som uvante situationer, der medfører ubehag for dyrene. Det betyder, at dyrene kan reagere på en ukontrolleret måde, ofte med risiko for skader på de personer, der udfører behandlingen. Dette forstærkes af, at dyrene ikke er vant til en daglig håndtering.

Vejning og klovbeskæring er arbejdsopgaver, som kun udføres med mellemrum, og dyrene er uvante ved situationen. Dyrene bliver derfor nemt nervøse og kan i panik skade personalet, for eksempel ved at klemme en hånd eller et ben, ved at skade udstyret med spark og dermed eventuelt skade sig selv.

Hvis dyrene har en klovlidelse, kan klovbeskæringen være smertefuld, og de vil derfor forsøge at undvige fikseringen.

Eksempel på henholdsvis vejning og klovbeskæring af køerne

Foto: Jens Tønnesen, Dansk Landbrugs Medier

Besætningsstørrelsen stiger og arbejdet effektiviseres gennem mekanisering, derfor vil mange arbejdsopgaver i fremtiden blive ensformige.

Malkning kan sammenlignes med at stå ved et samlebånd. Det er den samme bevægelse, malkeren laver mange gange i træk, hvor malkeren ikke bevæger sig mange meter eller skifter arbejdsstilling. Dermed kan der opstå muskelsmerter og skader i form af slitage på bevægeapparatet.

Malkning i malkekarrusel. Malkerne bevæger sig ikke mange meter, men foretager den samme bevægelse mange gange i træk.

Foto: Dansk Landbrugsrådgivning

Ved malkning er der desuden risiko for, at personalet kan blive ramt af spark, hvis afskærmningen ikke er korrekt monteret eller mangler.

Det kan anbefales, at arbejdsopgaverne for medarbejderne er af varierende karakter, så det ikke er den samme person, der udfører det samme arbejde over længere periode. Dermed reduceres risikoen for skader forårsaget af koncentrationssvigt og ensidigt gentaget arbejde (EGA).

Sammendrag

- Uvante håndteringssituationer, som vejning og klovbeskæring, gør dyrene utrygge.
- Inseminering og vaccination kræver velegnede faciliteter; uddybes i 5.3.
- Kendskab til dyrene naturlige adfærd forbedrer arbejdssikkerheden ved behandling.
- Større besætninger giver mere monotont og ensidigt gentaget arbejde især ved malkning i karrusel eller malkestald.

5.3 Flytning af dyr

Flytning indebærer meget direkte kontakt med dyrene. Det er et arbejdsområde, hvor risikoen for klem- og brudskader på grund af tråd og tryk er størst.

Personalets sikkerhed kan især være i fare ved flytning af kvæg i grime. Dette foregår primært i forbindelse med længere transport. Dyret kommer dermed i en uvant situation, og der er risiko for ukontrollerede reaktioner fra dyrets side.

Flytning af kvæg i grime ind i transportvogn

Foto: Jens Tønnesen, Dansk Landbrugs Medier

Det samme forhold gør sig gældende for kvæg, der transporteres fra gården. Kvæget indfanges og separeres fra flokken, hvilken er en uvant situation. Separationen sker måske først, når vognmanden ankommer. Det tager ekstra tid for vognmanden, og dyrene vil ofte være meget stressede, når de læsses på lastvognen.

Intern flytning af dyr foregår via forskellige permanente og midlertidige driveveje.

Flere udsagn på temadagen indikerede, at gode driveveje ikke prioriteres højt nok ved opførelse af nye staldanlæg. Drivevejene uddybes i 5.4.

Når dyrene flyttes i flok, skal personalet også have tilstrækkelig erfaring og kendskab til dyrenes adfærd i denne situation. Personalet har ofte mest kendskab til at flytte dyr enkeltvis og primært i en grime.

Flytning af dyr enkeltvis skal så vidt muligt undgås. Ved flytning i flok skal dyrene være løse og drivvejene være indrettede til formålet, så det foregår sikkert for både mennesker og dyr. Brug af grime til flytning af dyr er kun en løsning, som bør bruges ved transport.

- Flytning af dyr sker bedst i flokke og på velindrettede drivveje.
- Personalet skal have viden om dyrenes adfærd og udvise tålmodighed ved flytning af dyr.
- Separationen i forbindelse med flytning bør begrænses til et minimum.

5.4 Inventar, teknisk udstyr og indretning

Inventar og teknisk udstyr er en afgørende faktor i sikringen af, at dyr og personale ikke kommer til skade. Interessen på temadagen for dette punkt var overvældende og understreger områdets vigtighed.

I nedenstående gennemgås de forskellige staldafsnit enkeltvis.

5.4.1 Separations- og behandlingsafdeling

Separationsafdelinger/-områder er områder, hvor kvæg opholder sig i kort tid for eksempel for at blive insemineret.

Mange udsagn på temadagen understregede, at separationsafdelinger ofte er utilstrækkelige specielt med hensyn til kapacitet og fikseringsmulighed af dyret. Deres funktion er derfor ikke optimal.

Ko i separationsafdeling der skal insemineres. Indretningen er ikke hensigtsmæssig for inseminørens arbejdsstilling.

Foto: Dansk Landbrugsrådgivning

Separationsafdelingen placeres i de fleste stalde umiddelbart efter malkeområdet. Der er risiko for, at separationsafdelingen af koen opfattes som noget negativt, og denne placering kan medføre, at koen bliver bange for at gå ind i malkeområdet.

Hvis der ikke er indrettet en separationsafdeling, skal personalet udføre efterbehandlinger i for eksempel malkestald, hvor koen kan fikseres, men givet pladsforholdene er vanskelig at behandle.

Køerne står ofte tæt pakket med risiko for, at behandleren bliver klemt mellem ko og inventar. Samtidig vil dette også medføre, at koen oplever malkeområdet som noget negativt.

Ko, der skal behandles, er opbundet i sengebås

Foto: Jens Tønnesen, Dansk Landbrugs Medier

En anden praksis er, at køerne bindes i sengebåsene, når de skal behandles af dyrlæge eller inseminør. Også her er der dårlige arbejdsforhold, da bagkanten på sengebåsene er mellem 20-25 centimeter høj, og dyrlæge eller inseminør derfor står for lavt placeret i forhold til dyret. Desuden har de øvrige køer fri adgang til området og kan dermed genere udførelsen af arbejdet.

Det blev kraftigt anbefalet, at separationsafsnit planlægges og indrettes som en naturlig del af stalden.

Indretningen bør indeholde mulighed for automatisk separation og / eller hejselåger, så personalet ikke skal ind blandt flokken af køer og indfange de enkelte dyr.

Separationsafsnittet skal indrettes så køerne kan opholde sig der i flere timer, imens de venter på dyrlæge, inseminør, vognmand m.v. Køerne skal kunne fodres og have adgang til vand, den skal kunne ligge ned, og endelig skal de kunne fikseres.

Afsnittet skal være en del af staldrummet og indrettes, så der er god plads og mulighed for fiksering af alle dyr i afsnittet på én gang. Dette modvirker, at den enkelte ko oplever isolation.

Afsnittet skal give hensigtsmæssige arbejdsstillinger for dyrlæge og inseminører, herunder bør niveauforskelle og smalle passager undgås. Der skal være let adgang til separationsafsnittet, således at diverse udstyr nemt kan medbringes.

Et råd fra temadagen var oprettelse af særlige service- og observationsområder, der samtidig er et staldafsnit for "problemkøer". Dette afsnit kan lette overvågningen af udvalgte køer, og gøre den mere sikker for personalet.

5.4.2 Nye faciliteter som malkeanlæg

Ved tilvænning af køer til nye faciliteter kræves det ofte, at personalet må færdes i områder, der ikke er planlagt eller dimensioneret til dette. Samtidig vil køerne være stressede på grund af færdsel i de uvante omgivelser. Det medfører øget risiko for klem- og trådskeer og ses for eksempel i forbindelse med opstart af robotsystemer til malkning.

Malkning i robot. Der er ikke plads til personale i og ved selve robotten.

Foto: Dansk Landbrugsrådgivning

En malkeafdeling skal i øvrigt indrettes således, at malkeren har frit udsyn og fri adgang til koens yver. Men der skal være en nødvendig afskærmning, så malkeren ikke risikerer at blive sparket eller klemt ved betjening af malkeudstyr og kontakt med ko.

5.4.3 Gangarealer

Deltagerne på temadagen udtrykte bekymring for risikoen for fald- og klemskader i forbindelse med meget glatte og ofte fugtige staldgulve.

Dyrenes arealer er som udgangspunkt ikke bygget til, at personer færdes på dem, men det er nødvendigt, når en ko skal indfanges, eller der skal udføres reparationer på for eksempel inventar.

Det blev anbefalet, at der til flytning af dyr skal indrettes afspærrede drivgange, med skridsikre gulve, således at dyrene kan flyttes roligt og sikkert for både dyr og mennesker og uden brug af grimer eller lignende.

Afspærret drivgang med spaltegulv mellem løsdriftsafsnit og malkestald
Foto: Dansk Landbrugsrådgivning

Gummigulv med gødningskraber i gangarealet
Foto: Dansk Landbrugsrådgivning

5.4.4 Kælvningsbokse

Kælvningsbokse benyttes også som sygebokse, ligesom sygebokse ses anvendt til opstaldning af goldkøer. Dermed er der ikke plads til de køer, boksene oprindeligt var tiltænkt, og der anvendes uhensigtsmæssige måder til opstaldning af dyr.

Syge og kælvende dyr har brug for ro, hvilket de næppe får i en overfyldt boks sammen med andre dyr.

Ko med kalv i kælvningsboks

Foto: Jens Tønnesen, Dansk Landbrugs Medier

5.4.5 Flugtveje

I løsdriftsstalde mangler der ofte tilstrækkelige "flugtmuligheder" for personalet. Mandehuller etableres mellem dyrenes opholdsområder og til foderbord, mens nødvendigheden af mandehuller i separations- og kælvnings/sygebokse overses.

På temadagen blev det påpeget, at mandehuller bør være obligatoriske i alt nybyggeri. Det gælder både i løsdriftssektioner, syge- og kælvningsbokse samt separationsafsnit. Personer, der færdes blandt dyrene, skal altid have mulighed for hurtig flugt, i tilfælde af, at dyrene går i panik eller bliver aggressive.

Mandehul som flugtmulighed fra løsdriftsafdelingen

Foto: Dansk Landbrugsrådgivning

5.4.6 Sikkerhedsudstyr

Helt nødvendige værnemidler som sikkerhedsfodtøj, høreværn, støvmasker, øjenskylleflaske og andet sikkerhedsudstyr skal findes på alle bedrifter. Udsagn på temadagen såede dog tvivl om, hvorvidt dette udstyr altid anvendes og anvendes korrekt.

5.4.7 Sikkerhed ved reparationer

Farlige situationer kan opstå ved reparation af maskiner og teknik. Især kan det være farligt, hvis sikkerhedshensyn prioriteres lavere, end hensyn til dyrene og ydelse, ved udførelse af nødvendige reparationer.

5.4.8 Lys- og klimaforhold

Kvæg undgår helst at bevæge sig fra mørke til stærkt lys og omvendt. Såfremt kontrasten i et område er stor i forhold til den øvrige del af stalden, kan det give problemer med at få dyrene til og fra dette område. Dyret bliver nervøst og dyrets reaktion kan ikke forudses, hvorved der kan opstå farlige situationer.

De klimatiske forhold i stalden er vanskelige at tilpasse, så både dyr og mennesker har det optimalt. Køerne har det bedst, når det ikke er for varmt, mens personalet især i vintermånederne må arbejde under til tider meget kølige forhold. Et problem der blev nævnt på temadagen var kulde og træk omkring malkegraven. Her bevæger personalet sig ikke særlig meget rundt og kan derfor opleve problemer med at holde varmen.

Sammendrag for inventar, teknisk udstyr og indretning

- Separationsafdelinger er ofte utilstrækkelige specielt med hensyn til kapacitet og fikseringsmulighed.
- Der bør oprettes særlige service- og observationsområder, der er et staldafsnit for "problemkøer".
- Flugtveje og drivgange er typisk ikke etableret i fornødent omfang.
- Malkeren skal have gode adgangsforhold og frit udsyn i malkestalden.
- Dyrenes adfærd og bevægelsesmønster påvirkes af staldens belysningsforhold, hvorfor disse skal optimeres.
- Ved indkøring af nye faciliteter skal personalet være særlig påpasselig, da dyrene let stresses.

5.4.9 Bygningsplanlægning

Ved rådgivning om staldindretning er det vigtigt at der kommer fokus på arbejdsmiljøet. Det gælder både for det daglige personale, samt for dyrlæger og inseminører og andre der jævnligt skal udføre et stykke arbejde i stalden. Disse interessenter kan evt. repræsenteres af en arbejdsmiljøkonsulent i byggeplanlægningen. Ligeledes er det vigtigt, at rådgivere er bekendte med retningslinier for arbejdsmiljø og arbejdssikkerhed.

I dag er der mange regler og anbefalinger, der er vanskelige at opfylde i ældre bygninger, derfor findes der mange halve løsninger og kompromiser, hvor arbejdssikkerheden ikke kan blive optimal.

Risikoanalyser skal medtages i overvejelser omkring nybyggeri. Også risiko ved eventuelle fravalg på grund af økonomi skal vurderes. Hvad konsekvensen af et eventuelt fravalg kan være, både sikkerhedsmæssigt men også økonomisk på længere sigt bør ligeledes overvejes, inden det besluttes om fravalget skal foretages.

Selve planlægningen og indretningen af en ny stald skal ske med funktionsgranskning af de mange forskellige aktørgrupper, for at opnå størst mulig inddragelse af viden og erfaring i planlægningen.

Byggeriet skal være færdigt og håndværkerne ude før det tages i brug. Der skal afsættes god tid til indkøring, og der skal være ekstra mandskab til rådighed, så stressede situationer undgås under ibrugtagningen.

Sammendrag ved bygningsplanlægning

- Der sættes fokus på arbejdsmiljø og arbejdssikkerhed ved rådgivning om staldindretning
- Der foretages risikoanalyser i beslutningsprocessen ved planlægning af nyt byggeri og indkøb af nye maskiner.

5.5 Ledelse, instruktion og træning

Kvægbruget er forandret gennem de senere år fra at være et familiedrevet landbrug til et virksomhedspræget landbrug med flere ansatte. De ansatte er ikke nødvendigvis vokset op på et landbrug, og har derfor en anden tilgang til det at passe dyr.

Viden om sikker håndtering af dyr kan være begrænset, og i praksis bruges denne viden ofte kun sparsomt. Det erfarne personale kan have egne måder at udføre tingene på, og det bliver disse vaner nye ansatte vil afkode. Det samme gælder for ledelsen. De ansatte skal se ledelsen gå forrest for aktivt at understøtte et godt og sikkert arbejdsmiljø.

Ledelse af arbejdet omfatter mange aspekter af produktionen. Der skal lægges vægt på, at arbejdssikkerhed og arbejdsmiljø indgår som en naturlig del i styring og management. På temadagen blev vigtigheden understreget af, at virksomhedsledelsen skal prioritere tid til en sikker arbejdstilrettelæggelse.

Ledelsen skal instruere i korrekt håndtering af dyrene og anvendelse af sikkerhedsudstyr og ikke mindst gå foran med et godt eksempel ved selv at udføre arbejdet sikkerhedsmæssigt korrekt.

Delegering af ansvar fra arbejdsgiver til ansatte kan være et middel til at skabe det rette arbejdsmiljø. Dermed frigøres tid fra ledelsen, og de ansatte får samtidig mere indflydelse og større ejerskab til arbejdet.

Deltagerne på temadagen påpegede, at det er "vigtigt at udføre et stykke arbejde så sikkert som muligt, frem for så hurtigt som muligt". Ledelsen kan ved en god dialog med de ansatte understrege, at sikkerhed for mennesker og dyr indgår som en optimeringsfaktor på linje med andre væsentlige produktionsparametre.

Effektivisering af arbejdsopgaver sker til tider på bekostning af arbejdssikkerheden. Det kan betyde, at personalet ikke instrueres tilstrækkeligt om sikkerhedsforanstaltninger ved de særlige arbejdsopgaver. Kravet om større produktivitet i kvægproduktionen kan være medvirkende til en stresset hverdag blandt både ejere og ansatte med risiko for, at stresset overføres til dyrene.

Deltagere anførte, at der bør være flere personer til arbejdsopgaver ved nærkontakt med dyrene. Det giver tryghed for personalet at være flere personer om arbejdet, og dermed forbedres også det psykiske arbejdsmiljø.

Inseminører og dyrlæger kan ikke kende køerne i enhver besætning, derfor er det nødvendigt, at personalet udpeger og indfanger de dyr, der skal behandles. Flere steder oplever de, at personalet ikke har tid til at hjælpe med denne opgave. I nogle besætninger skal de selv indfange køerne blandt de øvrige dyr, da man ikke afsætter ressourcer til at bistå med dette.

Tæt kontakt mellem ansatte og ledelse giver et godt arbejdsmiljø
Foto: Jens Tønnesen, Dansk Landbrugs Medier

De ansatte er meget forskellige i temperament og adfærd, hvilket ses i deres håndtering af dyr. Instruks og træning kan omfatte eksempler på dyrenes adfærd og signaler. Det er ikke nødvendigt at kende hvert enkelt dyr, hvis man er bevidst om betydningen af dyrenes signaler.

Udenlandske elever kender mindre til sikkerhed end danske elever, og sprogforskellen gør det ofte svært at kommunikere entydigt.

Elever møder først læren om etologi i slutningen af modul 1 og på modul 2 af skoleopholdet til faglært landmand. Her har eleverne allerede været ude og arbejde med dyrene i praksis, og derfor tillært sig både gode og dårlige vaner omkring håndtering af dyr.

Sammen med den teoretiske undervisning i kvægets adfærd og håndtering, kan der med fordel indgå en række praktiske øvelser, hvor de ansatte under kyndig vejledning lærer at håndtere store dyr. En grundig undervisning i kvægets adfærd og signaler vil samtidig være et godt grundlag for forståelse af god dyrevelfærd.

Sammendrag

- Indfangning af dyr til behandling skal gøres sikkert.
- Stressende situationer skal undgås.
- Lære betydningen af dyrenes adfærd og signaler.
- Flere personer om arbejdet ved nærkontakt med dyrene.
- Fokus på arbejdsplanlægning og tilrettelæggelse.
- Ledelsen skal instruere og gå foran som et godt eksempel.

6 Perspektiver og anbefalinger

Med udgangspunkt i resultaterne præsenteret i det foregående kapitel, følger i nærværende kapitel en række anbefalinger for fortsat forbedring af arbejdssikkerheden omkring håndtering af kvæg.

I kapitlet er udsagnene fra temadagen afrapporteret i fem underafsnit:

- Adfærd – dyr / menneskerelation
- Behandling af dyr
- Flytning af dyr
- Inventar, teknisk udstyr og indretning
- Arbejds miljøledelse, instruktion og træning

Adfærd – dyr / menneske relation afdækker, at sikker håndtering af kvæg forudsætter viden hos den enkelte medarbejder om kvægs naturlige adfærd og reaktionsmønstre. Denne viden giver mulighed for sikker håndtering af dyrene gennem forståelse af dyrenes reaktionsmønstre.

Behandling af dyr fastslår, at sikker behandling af dyr sker ved korrekt brug af den rigtige fiksering og anvendelse af korrekte arbejdsmetoder og værktøjer.

Flytning af dyr konkluderer, at sikker flytning af dyr kræver tid og tålmodighed, lavt stressniveau hos medarbejderne, gode drivgange samt kendskab til dyrets adfærd og erfaring med staldafsnittene omkring flytning.

Inventar, teknisk udstyr og indretning konkluderer, at mange stalde er uhensigtsmæssigt indrettede især omkring behandling og separationsafsnit samt drivgange, flugtveje m.v., og at der er behov for kraftigt fokus på dette område.

Der er et særligt behov for fokus på sikre og hensigtsmæssige fysiske faciliteter ved om- og nybygning samt ved udvikling og produktion af udstyr, værktøj, inventar og hjælpemidler.

Arbejds miljøledelse, instruktion og træning afklarer, at der er behov for udvikling på området. Driftsledelsen på den enkelte ejendom bærer som rollemodel såvel ansvar for instruktion af medarbejderne som for korrekt brug af sikkerhedsudstyr. Der bør udarbejdes beskrivelser af arbejdsopgaver og arbejdet planlægges hensigtsmæssigt for alle medarbejdere. Desuden skal teamarbejde prioriteres og det påses, at stressniveauet hos medarbejderne ikke bliver for højt. Det gælder generelt, at alle involverede personalegrupper skal have en holdning til sikker håndtering af dyr og udmønte denne i praksis.

Der opfordres til, at arbejdsmiljø og sikkerhed sidestilles med produktionseffektivitet som optimeringsfaktor i husdyrproduktionen.

Iværksættelse af tiltag målrettet disse fem emner vurderes i det væsentlige at kunne rummes inden for følgende tre indsatsområder:

1. Læring
2. Ledelse
3. Fysiske faciliteter

Ved *læring* forstås tilegnelse af nye kompetencer, spændende fra grundlæggende viden om adfærd – dyr/menneske relationer til en god sikkerhedskultur omkring læring af ulykker, nærved-ulykker samt identificering og vurdering af risici.

Ved *ledelse* forstås i denne sammenhæng evne og vilje hos ledelsen af den enkelte virksomhed til at skabe en god sikkerhedskultur gennem åben involvering af medarbejdere. Denne udøves gennem en konsekvent sikkerhedsledelse på grundlag af en fastlagt politik på området, som desuden omfatter den økonomiske vurdering af sikkerheden eller mangel på samme.

Ved *fysiske faciliteter* forstås, at virksomheden skal opstille arbejdsmiljømæssige og sikkerhedsmæssige krav til leverandører af maskiner og tekniske hjælpemidler. Det kunne også gælde gode sikkerhedsløsninger, som kan indarbejdes i maskiner eller inventar, mens det endnu er under konstruktion. Det skal dække, hvordan virksomheden stiller krav til brugsanvisninger og kontrollerer de tekniske anlæg og maskiner efter levering.

Der er en række relevante aktører og interessenter på området. I nedenstående tabel illustreres de relevante aktører og deres indflydelse på de tre indsatsområder. Karaktererne er givet efter en skala på tre niveauer, hvor ++ angiver den største indflydelse, og – angiver fravær af væsentlig indflydelse.

Interessenter og aktører	Læring	Ledelse	Fysiske faciliteter
Virksomhedsejere og driftsledere	+	++	+
Medhjælpere og elever	++	+	+
Praktiserende dyrlæger	-	+	+
Produktionsrådgivere og Bygningsrådgivere	+	++	++
Arbejdsmiljøkonsulenter	++	+	+
Fabrikanter af udstyr og inventar	-	-	++
Entreprenører og private rådgivere	-	+	++
Landbrugsskoler/ tekniske skoler	++	+	-
Erhvervsskoler	++	-	-

Arbejdstilsynet	-	+	+
BAR Jord til Bord	++	+	-

På baggrund af de opridsede sammenhænge forslås en række aktiviteter med det formål at øge sikkerhedsniveauet for alle involverede personalegrupper omkring håndtering af store dyr i landbruget.

Aktiviteterne foreslås gennemført på indsatsområderne læring, ledelse og fysiske faciliteter. De skal samtidig medvirke til at nedbringe antallet af anmeldte skader efter den fælles målsætning for 2010 i relation til håndtering af dyr i landbruget.

Handlingsplan for forbedring af sikkerhedsniveauet: 2006-2009

- A) Forbedring af vidensniveauet hos ansatte og elever om sikker håndtering af store dyr
- B) Fokus på arbejdsmiljø- sikkerhedsledelse til ejere og driftsledere
- C) Opfølgning på sikkerhedsledelse og implementering over for rådgivere
- D) Initiere udvikling af fysiske faciliteter indeholdende tekniske sikkerhedskrav

Aktiviteter skal målrettes alle medarbejdergrupper og interessenter. Som ejere og driftsledere, medhjælper og elever, praktiserende dyrlæger, produktionsrådgivere, bygningsrådgivere og arbejdsmiljøkonsulenter, fabrikanter af udstyr og inventar, entreprenører og private rådgivere samt landbrugsskoler/tekniske skoler og erhvervsskoler.

Informationsmateriale over nærværende erfaringsopsamling formidles til hele målgruppen. Udover en generel orientering suppleres materialet eventuelt med en perspektivering ved hjælp af økonomiske kalkuler på konsekvenser af usikkert arbejdsmiljø.

a) Forbedring af vidensniveauet hos ansatte og elever om sikker håndtering af store dyr

På landmandsuddannelsen er der behov for forøget fokus på sikkerhed ved håndtering af store dyr. Der er konstateret mangel på viden om dyrs adfærd og naturlige opførsel, hvorfor der skal målrettes undervisning på dette område.

I relation til de varierende læse- og sprogkunderskaber hos elever i landbruget forventes den bedste effekt af sikkerhedsundervisningen at opnås ved udvikling og produktion af interaktivt, internetbaseret undervisningsmateriale til sikkerhedsuddannelse.

Materialet kunne indeholde information; billeder, video og speaks vedrørende korrekt og forkert udførelse af opgaver omkring håndtering af store dyr, ligesom der skal være et spil eller quiz-indhold, der samtidig vil teste elevernes færdigheder og opnåede vidensniveau.

Erhvervsskolerne kunne ligeledes spille en central rolle i undervisningen ved udbud af særlige sikkerhedskurser for de involverede personalegrupper, med brug af samme undervisningsmateriale.

b) Fokus på arbejdsmiljø- og sikkerhedsledelse til ejere og driftsledere

Der foreslås uddannelse, workshop m.v. efter et koncept tilsvarende temadagene omkring erfarings- og idéopsamling primært for virksomhedernes ejere og driftsledere samt sekundært medhjælpere og elever.

Aktiviteterne kan bl.a. omfatte introduktion til arbejdsmiljø, skadesstatistikker og fokusområder. Uddannelserne foreslås gennemført som temaorienteret gruppearbejde, hvor der arbejdes med værktøjer med målsætning, procedurebeskrivelse m.v.

Endvidere fokuseres på driftsledelsen, som det gode eksempel på virksomheder med fokus på korrekt udførelse af arbejdet og brug af sikkerhedsudstyr.

c) Opfølgning på sikkerhedsledelse og implementering over for rådgivere m.v.

Kurser gennemføres for hele gruppen, hvor form og indhold målrettes den enkelte faggruppe. Det vil omfatte en særlig indsats over for arbejdsmiljøkonsulenter, produktionskonsulenter, bygningskonsulenter, økonomikonsulenter og fagdyrlæger. Desuden foreslås begreber som best practice introduceret sammen med brug af økonomiske kalkuler som optimeringsfaktorer.

d) Initiere udvikling af fysiske faciliteter indeholdende tekniske sikkerhedskrav

Ved planlægning af investering i bygninger og inventar er det væsentligt, at de involverede parter, som bygherrer, entreprenører, leverandører og rådgivere, anerkender værdien af et godt og sikkert arbejdsmiljø.

I nyudvikling af udstyr sættes fokus på sikkerhedsaspektet gennem de gode eksempler i form af "*Best practice*" samt på arbejdsmiljøledelse, hvor "*Topfarmers*" inddrages som rollemodeller.

Der skal lægges vægt på, at en sikker arbejdsplads bliver et af fremtidens krav fra medarbejderne i en branche, der i forvejen kæmper med faldende rekrutteringsgrundlag.

7 Kilder

Arbejdstilsynet

1. Arbejdsulykker i landbruget 1999-2004
2. Arbejdsbetingede lidelser i landbruget 1999-2004
3. Indretning af bygninger i landbruget
4. Vejledning i anvendelse af boltpistol
5. Personlige værnemidler i landbruget

Danmarks JordbrugsForskning m.fl.

Arbejdsmedicinsk Klinik Herning

1. Undersøgelser af arbejdsulykker i landbruget 1992

Dansk Landbrugsrådgivning

1. ARBEJDSMILJØ for unge i landbruget
2. Alvorlige ulykker i landbruget 2003 – 2005, intern
3. Farmtest Kvæg nr. 33, Malkestalde og –karruseller
4. Farmtest Kvæg nr. 9, Malkekarruseller
5. Farmtest Kvæg nr. 7, Indkøring af stalde til kvæg
6. Farmtest Bygninger nr. 13, Elektrisk potentialudligning
7. Fangefolde og indhegning til kvæg, pjece fra Dansk Kvæg

8 Bilag

- A. Program for fokusgruppemøde
- B. Deltagere i fokusgruppen
- C. Foruddefinerede branchespørgsmål
- D. Resultater i form af referater fra gruppearbejde
- E. Evaluering af fokusgruppemøde

Håndtering af store dyr - kvæg

Temadage om arbejdsmiljø og sikkerhed på kvægbedrifter på Koldkærgård Konferencecenter
torsdag den 5. januar 2006

Program

kl. 9:00 Kaffe, velkomst og dagens program

v. arbejdsmiljøkonsulent Tormod Overby, Dansk Landbrugsrådgivning, Landscentret

Aktiviteter i relation til arbejdsmiljø og –sikkerhed i landbruget

v. arbejdsmiljøkonsulent Tormod Overby, Dansk Landbrugsrådgivning, Landscentret

kl. 9:30 Kvægets adfærd i forhold til sikker håndtering

v. Seniorforsker Christian C. Krohn, Danmarks JordbrugsForskning, Foulum

kl. 10:00 Gennemgang af en kvægproduktion med fokus på arbejdsmiljø og – sikkerhed ved håndtering af store dyr

v. Landskonsulent Jan Brøgger Rasmussen, Dansk Landbrugsrådgivning, Landscentret

kl. 10:30 Gruppearbejde, del 1

Grupper bestående af ejere, driftsledere, medhjælpere, rådgivere, dyrlæger, vognmænd samt leverandører af inventar og teknisk udstyr giver indspil til hvilke arbejdsopgaver der giver flest problemer i relation til arbejdsmiljø og –sikkerhed og bud på hvordan de kan løses.

kl. 11:30 Opsamling efter gruppearbejde

Kort præsentation af gruppearbejdet

kl. 12:15 Frokost

kl. 13:00 Hvor er problemerne og hvordan kan de løses?

v. Ergoterapeut Tove Pedersen, CRECEA, Horsens

kl. 14:00 Gruppearbejde, del 2

Grupperne sammensættes på tværs og diskuterer med udgangspunkt i formiddagens gruppearbejde og Tove Pedersens indlæg hvordan arbejdsmiljø og –sikkerhed kan forbedres.

kl. 15:00 Opsamling efter gruppearbejde

Kort præsentation af gruppearbejdet

kl. 15:30 Afslutning

v. arbejdsmiljøkonsulent Tormod Overby, Dansk Landbrugsrådgivning, Landscentret

Deltagere - temadag om håndtering af store dyr – Kvæg

Bilag B

Kvægbrugere

Gdr. Rico Jensen, Borgergade 74, Båndrup, 9620 Aalestrup

Gdr. Anders Nielsen, Lergravsvej 30, 8660 Skanderborg

Gdr. Hans Jakob Fenger, Favrgårdsvej 265, 8300 Odder

Unge ansatte

Lars Ole Stokkebye, Egemosevej 8, 5871 Frørup

Morten Otte, Bøgevej 3, 8830 Tjele

Klovbeskærere og inseminører

Klovbeskærer Knud Iversen, Søndergade 3, 7570 Vemb

Inseminør Erik Struer, Toftevej 6, Vester Hæssinge, 5672 Broby

Inseminør Niels Godiksen, Lækjærvej 31, Nors, 7700 Thisted

Vognmænd og chauffører

Vognmand Ove Broch, Østergade 11B, 8883 Gjern

Dyrlæger

Fagdyrlæge Gert Kobbegaard, 7000 Fredericia (eller en kollega)

Fagdyrlæge Henning Rasmussen, Cimbrer Dyrlægerne A/S, 9600 Års

Ansatte på tyrestationer, DJF, KFC

Finn Kjærsgaard, Kvægavlsforeningen Dansire, 8900 Randers

Mette Eriksen, Kvægbrugets Forsøgscenter, 8830 Tjele

Bente Rasmussen, DJF, Foulum, Mark- og stalldrif, 8830 Tjele

Forskere

Christian C. Krohn, DJF, Forskningscenter Foulum, 8830 Tjele

Lene Munksgaard, DJF, Forskningscenter Foulum, 8830 Tjele

Rådgiver

Arbejds miljøkonsulent Dennis Calender, Sønderjysk Landboforening, 6500 Vojens

Service montører

Service montør Bo Holm, DeLaval, 6818 Årre

Flemming Rasmussen, FR Staldservice, 8900 Randers

Firmaer

Sten Andersen, Dan Egtved A/S, 6040 Egtved

Hans Lønborg, Fremtiden Staldinventar A/S, 8870 Langå

Dansk Landbrugsrådgivning

Tormod Overby, Landscentret, Byggeri og Teknik

Jan Brøgger Rasmussen, Landscentret, Byggeri og Teknik

Inger Dalgaard, Landscentret, Byggeri og Teknik

Jannie Rodenberg Hattesen, Landscentret, Byggeri og Teknik

Michael Højholdt, Landscentret, Udvikling og Centerservice

Peter Stamp Enemark, Dansk Kvæg

Laila Østergaard Friis, Landscentret, Byggeri og Teknik

Arbejds miljø og sikkerhed ved håndtering af store dyr – kvæg

1. Hvilke risikoområder og ulykkesformer ser du som de største ved arbejde med store dyr inden for arbejdsområder som malkning, flytning og behandling?
 - a. Personer: ejer, ansatte, børn, servicepersonale
 - b. Dyregrupper: malkekøer, tyre, kvier, kalve, kødkvæg
 - c. Urolige dyr
 - d. Skader: Klemning, spark, etc.
 - e. Frygtssomme dyr / tillid mellem person og dyr
 - f. Flytning af dyr, bla. til og fra sommergræsning, mellem forskellige staldafsnit, m/u vogne, etc.
 - g. Drivgange: smalle drivgange, lys, låger, gulv, inventar, etc.
 - h. Malkning
 - i. Hjælpe dyr ind på malkepladserne
 - ii. Forberedelse af koen
 - iii. Påsætning af malkesæt
 - iv. Yverspray
 - v. Fluestik, solskoldning af yver
 - vi. Hjælpe dyr ud fra malkepladserne
 - vii. Potentialudligning
 - viii. Fra sortering af dyr i returgang
 - ix. Igangsætning af nyt malkesystem incl. AMS
 - i. Strøning og rensning
 - j. Kælvningsbokse
 - k. Separationsbokse – inseminering, etc.
 - l. Behandlingsbokse, bla. fiksering,
 - m. Klovbeskæring
 - n. Vejning, øremærkning, etc.
 - o. Udlevering, slagtning

2. Hvilke tiltag kan sikre, at man i den moderne kvægproduktion har et rigtig godt og sikkert fysisk arbejdsmiljø?
 - a. Drivgange
 - b. Udvikling af nye typer inventar
 - c. Flugtveje
 - d. Pladsforhold
 - e. Uddannelse – så personale kan forstå dyrenes reaktion (fremfor omvendt)
 - f. Nye kontra renoverede bygninger?
 - g.

3. Hvordan skal vi eksempelvis prioritere indsatsområder, så vi bruger tiden på de rigtige sikkerhedsopgaver og løser dem i tide og i den bedst mulige rækkefølge?
 - a. Hvad er størst risiko?
 - b. Hvor får vi mest for "pengene"/indsatsen
 - c. Hvordan kan det gøres?
 - d. Hvem er aktører?
 - e. etc.

Formiddag: *Hvilke arbejdsopgaver giver flest problemer?*

*(De vigtigste emner er skrevet med **fed**)*

- **Flytning af dyr mangler drivveje/m²/kr.**
- Behandling af dyr, arbejdsstilling til især inseminør, men også dyrlæger.
- Manglende interesser for at bruge penge på enkelt separation.
- Manglende interesser for at bruge penge på drivgange.
- Hvis alt er besværligt, bliver det ikke gjort.
- **Reparation af gødningsskraber, nogle landmænd vil ikke AFSPÆRRE en hel rensegang (tid fem minutter, hele dage)**
- **Serviceløsning, eventuelt flere mand på opgaven, kortere tid til afbrydelse, inkl. bedre sikkerhed.**
- **Emnet sikkerhed undgås ved forhandling mellem firma og landmand, fordi det fordyrer projektet, fokus på sikkerhed ved projektering, eventuelt nævnes krav til opfyldelse af lovkrav**
- Dyr i behandling – separationsboks bør kunne se øvrige dyr, undgå unødigt nervøse køer.
- Glatte gulve, manglende skridsikkerhed, ekstra fokus på at både person og dyr står fast.
- Sikkerhedsstøvler/-udstyr mangler oplysning/viden
- Servicefolk og ansatte skal kunne tænke selv.
- Sikkerhed er tidskrævende.
- **Oftentimes mangler førstehjælpskassen, øjenskyllende, brandslukker i stalden.**
- **Flere medarbejdere på en opgave, en bedre og mere sikker måde at løse opgaverne på, mere tryk. => Bedre psykisk arbejdsmiljø, sjovere at være to**
- Servicefolk "læser" dyrenes adfærd på ejerens adfærd.
- Flytning i hold er nyt, før trækkes enkeltvis.

Eftermiddag: *Hvordan kan arbejdsmiljø og sikkerhed forbedres?*

*(De vigtigste emner er skrevet med **fed**)*

- **Bygningsindretning: Bedre – mere fokus på større separationsafdelinger, også forslag fra rådgivernes tegninger.**
- Manglende udlicitering fra arbejdsgiver til ansatte, mindre stressede arbejdsgivere.
- Ansatte med flair for dyrene, eksempelvis tyrestation.
- **Personerne skal kunne læse dyrenes adfærd/signaler – vi skal ikke kende de enkelte dyr.**
- **Mere/bedre undervisning i håndtering af dyrene og deres adfærd på landbrugsskolerne (sker ikke i de første to år)**
- Der skal være mulighed for sparring af enkelte dyr, også i ungdyrstalden, for eksempel med fanggitter.
- Undgå at stresser dyrene, for eksempel ved langvarig opsamling
- **Skridsikkert underlag for dyr og behandling især i separationsboks.**
- **Gennemtænke en praktisk og enkelløsning på for eksempel udvikling af separationsboks i forbindelse med klovbeskæring, for eksempel en ekstra låge eller en kæde på 3 meter á 56 kr. pr. meter.**

Referat gruppe 2, formiddag (dyrlæge, inseminør, klovbeskærer, vognmand):

Bygningskonsulenter ved ikke noget om daglige arbejdsgange og behov i stalden, kender kun til bygningskonstruktion

Kødkvæg skal være separeret op til afhentning, inden vognmanden ankommer.

Landmandens indstilling i forbindelse med ventetid på afhentning og dyrlæge – må dyrene stå bundet i en periode?

Der bør være mulighed for binding af dyr forskellige steder i stalden

På mange bygningstegninger er separationsboksen med fra starten – og fjernes så senere på grund af økonomi

Der er mange gode erfaringer med "hejselåger", der kan fires ned og anvendes til binding og separation af dyr.

Dyrlæger, inseminører og vognmænd bør tages med på råd, når stalde projekteres.

Ofte er sygebokse optaget af goldkøer, og kan så ikke bruges til deres oprindelige formål.

Der avles ikke længere for positivt temperament

Der er erfaringer med, at de økologiske besætninger har de største problemer med frygtsomme dyr – måske fordi kalven går ved moderdyret?

Landmandens temperament smitter også af på dyrene – Nogle landmænd er ren "Dr. Jekyll og Mr. Hyde"

Det anbefales, at separationsbokse gøres til en naturlig del af stalden, er ikke kan vælges fra, og hvor der tages hensyn til arbejdshøjde og flugtveje.

Glatte overflader bør undgås.

Opsummering problemer

- Separationsbokse fravælges pga. økonomi, bør være naturlig del af stald, gerne som hejselåger
- Bygningskonstruktion foregår uden inddragelse af viden fra "gæster" (dyrlæger, inseminører mv.) i stalden.
- Der avles ikke for godt temperament
- Dyrene reagerer negativt, på opfarende og råbende opførsel – så landmanden bør være rolig og ikke stresses
- Der opleves fald og usikkerhed på glatte flader i stalden, som bør undgås.
- Der er ikke altid tænkt på arbejdsstillinger og flugtveje i staldindretning.

Referat gruppe 2, eftermiddag:

Løsningsforlag til problemer:

- 1) Staldindretningen bør altid inkludere separations- og observationsafsnit som en naturlig del af stalden.
- 2) Ved konstruktion af stalden tænkes i sikkerhed for dyr og medarbejdere ved færdselsflow i stalden – i alle situationer, og ikke bare malkning.
- 3) Uddannelse og instruktion vedr. håndtering af dyr, adfærd med videre af alle medarbejdere og gæster, der færdes i stalden
- 4) Ledelse af arbejdet omfatter mange aspekter af produktionen, og der bør lægges vægt på styring og management mod arbejdssikkerhed og – miljø
- 5) Ved optimering af produktionen indgår sikkerhed som en faktor på linje med andre væsentlige parametre.

Notater fra gruppe 3 – formiddag

Hvilke arbejdsopgaver giver flest problemer i det daglige – og hvad er løsningen?

KFC:

- Flytning af kvier, indkøring i robot.
- Håndtering i kælvningsbokse – "flugtmuligheder" (mandehuller) for personale
- Vejning – sker mange gange, så dyrene vender sig til det.
- Kender ikke lovgivningen godt nok! APV
- Introduktion til APV
- Sjældent enkeltpersoner – ofte samarbejde om arbejdsopgaver.

DJF:

- Sparet på automatisk separation – stadig flytning af dyr i grimer.
- Manglende mandehuller i kælvningsbokse
- Køer skifter mellem løsdrift og bindestald, meget flytning
- Stald kun tre år gammel, men ikke gennemtænkt i forhold til arbejdsbyrde – miljø
- Vejning – kun ved forsøg – ingen faciliteter til forsøg i løsdrift – køer flyttes til bindestald – flytning i grimer – glatte gulve – køer glider ud – fare for personale.
- Manglende information om APV – Forskel i teori/praksis – "Gammelt" personale ved godt, hvordan det skal gøres, men har egne metoder og disse læres til nye.
- Gødningshåndtering – skraber i kanal
 - Reparation er besværlig
 - Har friskluftudstyr og arbejder mindst to mand
 - Løsning på DJF – nye stalde (gødningshåndtering ikke årsag til nye stalde).

Morten:

- Genbehandling af dyr af landmand/personale selv
- Gør det karrusel, hvor køer har mindst mulighed for at ramme personale
- Så vidt muligt undgås opbinding med reb, men kan ikke undgås – Bruger fanggitter
- Flytning foregår primært ved drivning, ved at opstille "forhindringer".

Lars Ole:

- Separationsboks skal være stor nok, have kapacitet i forhold til antal dyr – meget plads fanggitter.
- Manglende "tid" til at håndtere dyrene "ordentligt"
 - Alt skal gå stærkt
 - Overførsel af personalet "stress" til dyrene – ond cirkel
- Manglende mandehuller.

Dennis:

- Manglende erfaringsoverførsel
 - Unge elever sættes ikke ordentligt ind i arbejdsopgaver
- Mere tradition end fornuft
 - Moderne systemer, men gamle traditioner at gøre tingene på.
- Tænk på dyrenes præmisser
- Risikovurdering, eksempelvis separation lige efter malkning, separation ofte forbundet med noget ubehageligt, måske indflydelse på, at ko bliver bange for at gå i malkestald.

- Inseminørers arbejdsforhold dårligere – mange skader på grund af spark osv.
 - Det sker ofte, at inseminøren selv skal finde kørerne blandt den store flok.
- De forskellige organisationer bør melde ud – information – kommunikation – krav fra organisationer om arbejdsforhold skal være i orden i besætninger.

Finn:

- Tyrenes temperament – opmærksomhed på det avlsmæssige aspekt.
- Kalve aldrig haft grime på, når den kommer ind – meget besvær med at håndtere dem.
- Ønsker landmænd har kontakt til tyre, der skal bruges i avl.
- Arbejdskraft mere uerfaren i dag – ikke nødvendigvis opvokset med dyrene
- Personalets indstilling til dyrene – ikke nødvendigvis "muskelkraft", der er det bedste – piger ofte den rigtige indstilling – flair for dyrene – muskler er ligemeget hos "store tyre".
- Mere etologi i landbrugsuddannelsen
 - Elev/lærere i praktik instrueres i, hvordan med etologi/adfærd.
- Etologi først på modul 2, da har eleven været i meget praktik.
- Arbejdsgivere skal være indstillet på, at bruge tid på elev.
- Udenlandske elever kender ikke APV – manglende kommunikation.
- Mange ulykker på grund af udenlandske elever på papiret kan/ved mere end de egentlig kan. Arbejdsgivere får ansvaret.
- Arbejdsgivere er virksomhedsledere og ansvarlige for grundig introduktion for ansatte.
- Sikkerhed ofte noget man snakker om, men i praksis bliver det glemt i det øjeblik arbejdet udføres. Tålmodighed er nøgleordet.
- Landmand ansætter folk på, "hvor hurtigt de går over gårdspladsen".
- Staldene indrettes så både dyr og personale er i sikkerhed under forskellige arbejdsopgaver.
- Sikkerhedsfodtøj til alle, der bevæger sig i stalden.

Eftermiddag

- Generelt problem er manglende separationsbokse
- Niveauforskelle ved behandling i for eksempel sengebåse
- Ganggitre i separationsbokse, hæve-/sænkelåger er hurtige løsninger.
- Urolige dyr, ikke kun staldsystemet – menneskekontakt.
- Undgå stresssituationer i den daglige drift – personalets toneleje – tålmodighed i omgang med dyr.
- Lovgivningsændring ikke en løsning, der skal arbejdes på en holdningsændring – organisationer melde ud.
- Rådgiver have fokus på arbejdsmiljø, når de hjælper med byggerådgivning.
- Sikkerhed ved gødningshåndtering er med i overvejelserne ved nybyggeri, men inseminering/dyrlæge, vognmænd tages der ikke hensyn til.
- Interessenter (eventuelt arbejdsmiljøkonsulenter) med til byggeplanlægningsmøde
- Bygningssagkyndig skal kende retningslinierne.
- Landmanden er ansvarlige for at trække "specialist"-viden ind.
- Risikoanalyser med i overvejelser ved nybyggeri også ved eventuelt fravalg på grund af økonomi, hvad er konsekvensen af dette fravalg? Konsulentbistand om risiko ved besparelse ved økonomisk vurdering/bevilling.
- Arbejdsplanlægning – rationalisering + sikkerhed.
- Fokus på "område" giver noget i sig selv.
- Indmalkning af kvier.

- Indretning af malkeafdeling, så hoved/arme er fri – mulighed for malker for at komme "ordentlig" til dyret – ingen rør/slanger i vejen for arbejde og udsyn.
- Håndtering af syge dyr – dyreetik, dyrets adfærd ofte ændret.
- Totalentreprise – bygningsrådgiver skal være bevidst om alle facetter – mangler ofte
 - Bygningsrådgiver søger "rådgivning" hos fagfolk.
- Debat – diskussion – stille krav – man skal kunne finde sig selv – og de arbejdsopgaver, der diskuteres.
- Skiltninger på gården kun for at tilfredsstille myndigheder – ikke brugt i praksis
- Stress – mangel på arbejdskraft, mekanisering kræver arbejdskraft – dårlig arbejdsforhold – familieproblemer (aggressioner med hjem og omvendt).
- Mangel på kvalificeret arbejdskraft over hele linien.
- Fokus på succes historier i danske medier generelt, hvad gør de anderledes?

Referat fra Temadag, gruppe 4, håndtering af store dyr – kvæg

- Torsdag den 5. december 2006

Synspunkter

- Regelsæt og lovgivning gør det vanskeligt at tilpasse ældre bygninger til ny lovning.
- Der forekommer i stigende grad monotomt og ensidigt gentaget arbejde (malkning)
- Krav om større produktivitet og økonomisk pres giver en stresset hverdag blandt både ejere og ansatte.
- Arbejdsmiljø skal tænkes i ny projektering og indretning af stalde.
- Løsgående dyr er vant til være løse og færdes i flok. Det er en god opstaldningsmåde og dyrene rolige når de færdes i vante omgivelser. Men det skal være mere sikkert når de skal håndteres.
- Problemer omkring mørke og lys.
- Det kræver kendskab, erfaring og sund fornuft at færdes blandt store dyr.
- Tidlig prægning af kalve virker.
- Dyrene skal vænnes til at flyttet (drevet) for eksempel til og fra stald, til og fra forskellige græsarealer, det gør dem vant til mennesker.
- Opbinding bør ske automatisk så risikoen for klemningsskader mindskes. Dyrene kan nemt lokkes til fanggitter, men bliver urolige når mennesker blander sig i flokken.
- God adfærd omkring malkning = køerne skal komme selv.
- Gulvenes beskaffenhed skal forbedres så vi undgår glatte gulve.
- Personen i stalden skal have den rette adfærd. Det er en adfærd som er tilkendegivet af ledelsen og det skal være tydeligt hvad det er for en adfærd der ønskes – og IKKE ønskes.
- God håndtering af dyrene kommer med erfaring. Mange elever kommer fra byen og har ikke erfaring med håndtering af dyrene. De præges meget nemt af den adfærd der er blandt de øvrige ansatte og ejer. De unge ansatte er meget forskellige i temperament og adfærd og bør løse de opgaver de har flair for.
- Dyrenes adfærd er betinget af afstamning men også af miljø.
- Tamme køer kan blive for tamme. Der kan opstå farlige situationer når køerne bliver for tillidsfulde og kommer for tæt på (pas på med køer i brunst).
- Besøg af dyrlægen kan ske på en fast dag (en fast person) det mindsker uroen i stalden.
- Der til behandling skal separeres og der skal være mulighed for at alle dyr i separationsafsnittet er bundet op.
- Der sker mange skader på skelettet pga. ensformigt arbejde ved malkning.
- God indretning af servicerum og separeringsafsnit er vigtigt.
- Driftsledelse (arbejdsplanlægning) er vigtigt.
- Stress og lange arbejdsdage bør undgås.
- Dårlige klimatiske forhold omkring malkepladsen (kulde og træk).
- Hudproblemer er ikke et stort problem længere (der anvendes ikke klor)
- Kortere tidsintervaller ved malkningen = flere mand til opgaven.
- Dialog med medarbejderne er vigtigt.
- Ansvar til de ansatte.
- Farlige situationer opstår ofte ved reparationer af maskiner og alternativ anvendelse af maskiner og teknik.

Konklusioner – vigtigste områder

- Bedre separeringsenheder – selvfangende anlæg giver mindre risiko for skader på dyr og mennesker
- Håndtering
 - Ved flytning af løsgående dyr skal glatte gulve, stress undgås. Drivveje skal være godt afspærrede
- Ledelse – arbejdsplanlægning og tilrettelæggelse er vigtigt
- Malkning – bedre miljø, afhjælpning af ensformighed.

Fokuspåmøde den 5. januar 2006 kl. 9.00 – 15.30 på Koldkærgaard

1. Staldindretninger, udstyr og inventar

Udsagn vedr. Indretning af stalde

- Gulve er glatte og usikre at bevæge sig på for både mennesker og dyr.
- Der indrettes ikke specifikke drivgange til flytning af kvæg, hvorfor dette sker på gulve der ikke er egnede til formålet, som f.eks. foderbordet
- Utilstrækkelig lys i dele af stalden gør at dyrene kan være svære at flytte, da kvæg ikke er meget for at bevæge sig fra mørke til stærkt lys eller omvendt.
- Klimatiske forhold i stalden. F.eks. er der ofte kulde og træk omkring malkepladsen, hvor personalet opholder sig i længere tid.
- Separationsafdeling placeres umiddelbart efter malkeafdeling. Forbindes af koen som noget negativt og kan medføre at den ikke vil gå ind i malkestalden
- Manglende separationsafdelinger og når de er etableret er de ofte utilstrækkelige, både med hensyn til kapacitet og fikseringsmulighed af dyr.
- Ved manglende separation vil køerne ofte blive bundet op i sengebåse, hvilket giver dårlige arbejdsforhold for dyrlæger/inseminører. Kanten til sengebåsen er høj og området er ikke spærret af, så de øvrige køer kan genere arbejdet.
- Efterbehandling af dyr sker ved manglende separation i malkestalden, hvor dyret er fikseret, men egentlig er der ikke plads til personer blandt køerne her, og risikoen for at blive klemt er stor. Samtidig vil koen opfatte malkeområdet som noget negativt.
- Manglende "flugtmuligheder" for personalet når de skal ind til dyrene. Mandehuller er begyndt at blive etableret men behovet for dem i kælvnings- og sygebokse, samt separationsafdeling overses
- Nogle steder anvendes gammel staldafdeling som længerevarende separationsafdeling. Skiftet mellem staldsystemer kan forvirre og stresse koen så den bliver utilregnelig.
- Kælvningsbokse anvendes som sygebokse og der er ikke plads nok til køerne i kælvningsboksene, hvorfor alternative løsninger opfindes.
- Førstehjælpskasse, øjenskyller og brandslukningsudstyr er ikke standard i alle stalde

LØSNING

Separationsafdeling med fanggitter og mandehuller i alle staldafsnit skal være obligatoriske i alle stalde

Afspærrede drivgange med skridsikre gulve til flytning af dyr

Fokus på arbejdsmiljø og arbejdssikkerhed ved byggerådgivning

Risikoanalyser skal medtages i beslutningsprocesserne omkring nybyggeri

2. Arbejdsopgaver

Udsagn vedr. daglig håndtering af kvæg

- Monotomt og ensidigt gentagende arbejde forekommer i stigende grad
- Alternativ anvendelse af maskiner og teknik eller hvis personalet agerer "Ole opfinder" kan medføre farlige situationer.
- Ved reparationer af stalden udstyr er området ikke afspærret og det besværliggør arbejdet for teknikeren.
- Flytning af dyr sker primært ved brug af grime
- Indkøring af dyr til nyt malkesystem kræver at personalet håndterer dyrene i områder, hvor der ikke er plads til personer og koen vil være nervøs pga. af de nye omgivelser
- Vejning af dyrene er ikke noget der sker ofte og dyrene vendes derfor ikke til det og er nervøse.
- Inseminører og dyrlæger kender ikke dyrene og har brug for hjælp fra personalet, der ikke har tid til dette. I nogle besætninger skal de tilmed selv indfange køerne blandt de øvrige køer
- Kvæg der skal transporteres fra gården indfanges og separeres først fra, når vognmanden er ankommet. Det tager unødigt tid for vognmanden og dyrene er meget stressede i det de skal læsses på vognen.

LØSNING

Arbejdsplanlægning – udlicitering af ansvar fra arbejdsgiver til ansatte, således at arbejdsgiver ikke skal tænke på alt.

I ledelsen bør lægges vægt på styring og management mod arbejdssikkerhed og arbejdsmiljø

Stresssituationer skal undgås. Dæmpet toneleje og tålmodighed ved omgang med dyrene. Flere mand på opgaven når den indebærer nærkontakt med køerne.

3. Kvægets adfærd

Udsagn vedr. kvægets adfærd

- Løsgående dyr færdes i flok og bliver urolige når mennesker blander sig.
- Køernes adfærd, især temperamentet er til dels betinget af deres afstamning, men især af miljøet.
- Tamme køer kan blive for tamme. Der kan opstå farlige situationer når køerne bliver for tillidsfulde og kommer meget tæt på. F.eks. når de er i brunst.
- Er kvæget ikke fra kalv blevet vænnet til håndtering af mennesker, kan der, når de indsættes i produktionen, opstå farlige situationer. Det gælder både kvier til mælkeproduktionen men i høj grad også tyre der kommer på tyrestationer

LØSNING

Håndtering af dyr skal foregå fra 1. levedag, så kvæget vender sig til menneskekontakt. Ved separation bør de fraseparerede dyr kunne se de øvrige dyr, for at undgå unødigt nervøse dyr. Separationstiden bør være så kort som mulig.

4. Menneskers adfærd

Udsagn vedr. menneskers adfærd

- Mange elever er i dag ikke nødvendigvis opvokset på et landbrug men kommer fra byen og har ikke erfaring med håndtering af dyrene. De præges nemt af den adfærd de øvrige ansatte har
- Temperament og adfærd er forskellig, mennesker imellem. Nogle har den forkerte indstilling til dyrene og tror det drejer sig mere om rå muskelkraft end sund fornuft, når dyrene skal håndteres.
- Brug af sikkerhedsudstyr anses nogle steder som overflødig og indstillingen: "det sker ikke for mig" er meget udtalt i branchen.
- på trods af nye moderne og højteknologiske staldsystemer, der letter mange arbejdsopgaver, har mange "gamle" traditioner for hvordan arbejdet skal udføres og disse fastholdes også i de nye systemer hvor de kan være u hensigtsmæssige.
- Sikkerhed er ofte noget der tales om, men i praksis bliver det glemt i det øjeblik arbejdet udføres
- Alt skal gå stærkt og personalet er stresset af tiden. Denne stress overføres til dyrene.
- Agressioner over eksterne ting går ud over dyrene, da de ikke svarer verbalt igen. Fysisk vil de dog gøre modstand da opfatter vreden men ikke baggrunden og der opstår en ond cirkel.
- Arbejdsgiver ansætter primært folk på "hvor hurtigt de går over gårdspladsen", altså om de er raske i vendingen og kan bestille noget fremfor om de tænker sig om før de handler.

LØSNING

Personalet skal kende betydningen af dyrenes signaler.

Arbejdsplanlægning – ledelse – skal være konstruktiv, så stresssituationer ikke opstår

5. Andre problemstillinger, herunder ledelse

- Regelsæt og lovgivning gør det vanskeligt at tilpasse ældre bygninger til ny lovgivning
- Elever møder først læren om etologi, køernes adfærd og velfærd i slutningen af modul 1 og for alvor først på modul 2 af uddannelsen til faglært landmand.
- Krav om større produktivitet og økonomisk pres giver en stresset hverdag blandt både ejere og ansatte
- Emnet sikkerhed og arbejdsmiljø undgås ved forhandling mellem firma og landmand, fordi det fordyrer projektet.
- Arbejdsgivere til elever glemmer de er praktiklærer for eleven og ikke kun arbejdsgiver.
- Personale sættes ikke ordentlig ind i arbejdsopgaverne og sikkerhedsforanstaltningerne omkring udførelsen af arbejdet
- Udenlandske elever kender ikke noget til sikkerhed og sproorskellen gør det ofte svært at kommunikere.
- Udenlandske elever har ikke papirerne i orden. De giver udtryk for at eleven kan og ved meget mere end hvad de egentlig kan
- Bygningskonsulenter ved ikke noget om daglige arbejdsgange og behov i stalden, men kun til konstruktionerne.

LØSNING

Etologiundervisningen i landmandsuddannelsen skal flyttes frem til at ligge helt i starten af uddannelsen og samtidig skal den udvides og forbedres.

Ved optimering af produktionen skal sikkerhed for mennesker og dyr indgå som en faktor på linje med andre væsentlige parametre

Fokus på området alene vil gøre at der tænkes mere på sikkerhed i det daglige.

Hvor tilfreds har du alt i alt været med temadagen?

Fagligt indhold:

1. Meget utilfreds = 0
2. Utilfreds = 0
3. hverken eller = 0
4. Tilfreds = 7
5. Meget tilfreds = 14
6. Ved ikke = 0

Gennemsnit: 4,8

Yderligere kommentarer:

- Det var fint med, at vi var sammen med andre faggrupper.
- Der var da noget man tog med hjem i hverdagen selv.
- Det er godt, at der kommer fokus på området.
- En spændende og lærerig dag.
- Ville gerne have haft et skema til udfyldelse før kursus så jeg kunne forberede mig mere.
- Alle der har sin gang i besætningerne har været med. Gruppearbejdet har været godt.
- Lille overlapning mellem formiddagen og Toves indlæg
- Godt initiativ
- Mange gode input – diskussioner.

Gennemførelse:

1. Meget utilfreds = 0
2. Utilfreds = 0
3. hverken eller = 0
4. Tilfreds = 13
5. Meget tilfreds = 9
6. Ved ikke = 0

Gennemsnit: 4,6

Yderligere kommentarer:

- Der var for lidt tid.
- Gruppearbejdet var godt styret og var godt generelt.
- Jeg ville gerne have haft datoen tidligere af hensyn til planlægning.
- Det har været meget varieret.
- Lidt mere tid til arbejdsgrupper
- Godt med workshop, men manglede lidt mere konkrete oplæg.
- Kunne godt have brugt mere tid på gruppearbejde både formiddag og eftermiddag.

Koldkærgård:

1. Meget utilfreds = 0
2. Utilfreds = 0
3. hverken eller = 1
4. Tilfreds = 7
5. Meget tilfreds = 12
6. Ved ikke = 2

Gennemsnit: 4,1

Yderligere kommentarer:

- Jeg er kommet for, at lære noget omkring håndtering af dyr og ikke, hvor fin maden var.
Tak for en god dag.
- Få dog ro på ved spisningen, køkkenfolkene stressede jo rundt.
- God forplejning og gode lokale forhold.

Denne mappe kan downloades fra [ZZZEDXMRUGWLOERUGGN](#)
eller www.landbrugsinfo.dk/arbejdssikkerhed

Jordbrugets Arbejdsmiljøudvalg

Agro Food Park 13
8200 Aarhus N
tlf.: 8740 3400
e-mail: jordbruget@baujordtilbord.dk

Arbejdstagersekretariatet

Kampmannsgade 4
1790 København V
tlf.: 8892 0992
e-mail: baujordtilbord@3f.dk

